

Uplatnění trvalé udržitelnosti v rozvojových koncepcích

J. Macháček

NF VŠE KREG

5RE 204 – Regionální a municipální ekonomie

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

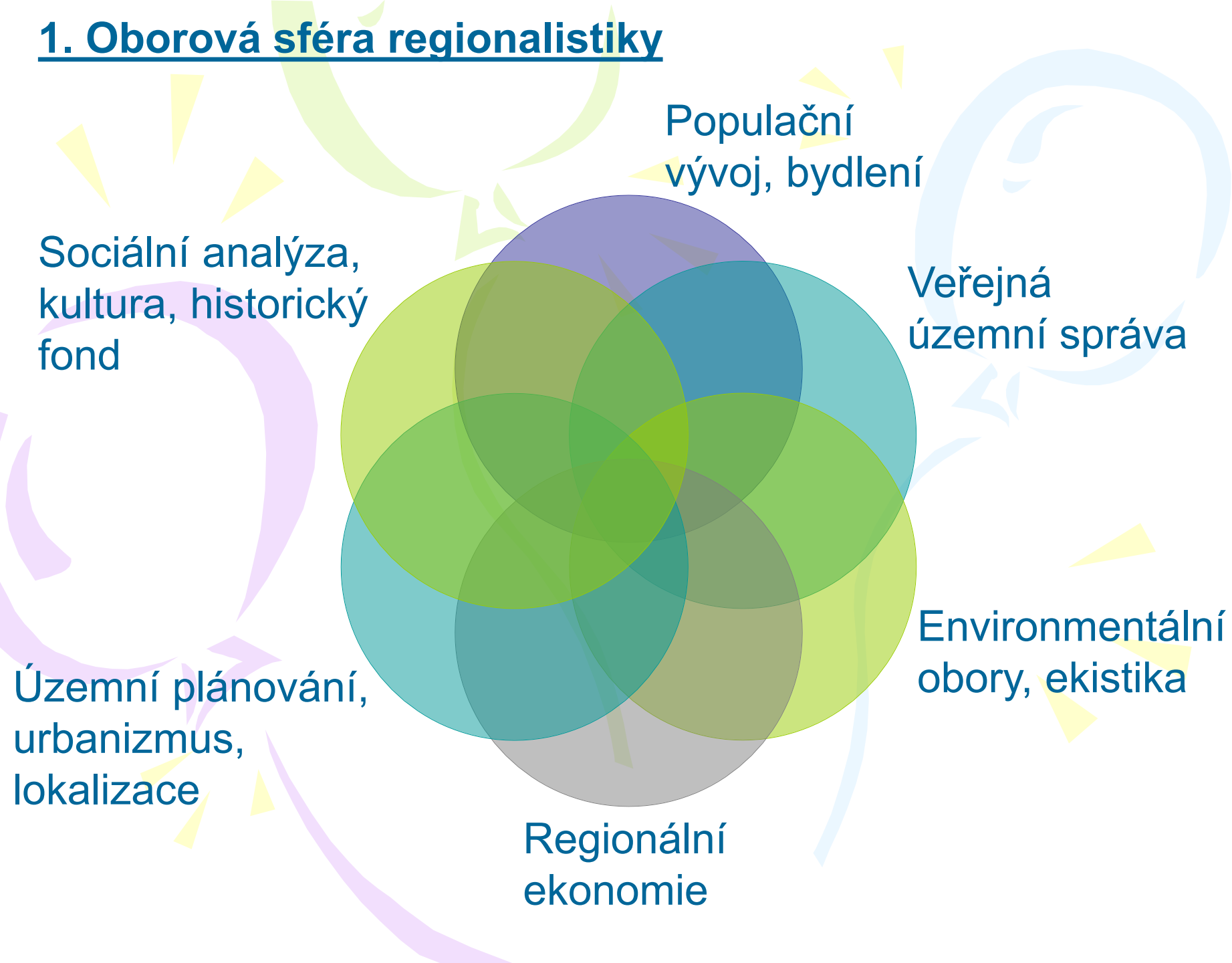
Úvodní poznámka

Předkládaná PP prezentace byla autorem zpracována pro výuku předmětu 5RE 204 a pro použití v dalších kurzech výukového programu oboru Regionalistika a veřejná správa. Z hlediska výběru tematických úseků a metodologického pojetí se tento PP opírá o autorovu publikaci „Hodnocení vlivů na prostředí ve městech“ (IFEC, Praha 2002, ISBN 80-86412-14-8). Prezentace se trvale vyskytuje během výukových období jako studijní zdroj na intranetu VŠE.

Hlavní části přednášky:

1. Vývoj oboru
2. Sledované téma
3. Prostorová struktura
4. Regionální ekonomika
5. Strategické plány

1. Oborová sféra regionalistiky

- Mezinárodní vývoj v oboru (**Politická ekonomie 4/1995, úvodní část „Historie oboru“**)
- Historický přínos: Lokalizační teorie (A. Weber, W. Christaller, ...), W. Isard, teorie polarizace (F. Perroux, J. Boudeville, J. Perrin), atd.

G. Myrdal - teorie kumulativních příčin

H. Armstrong a J. Taylor - neokeynesiánské přístupy

M. Temple - neoklasický výklad

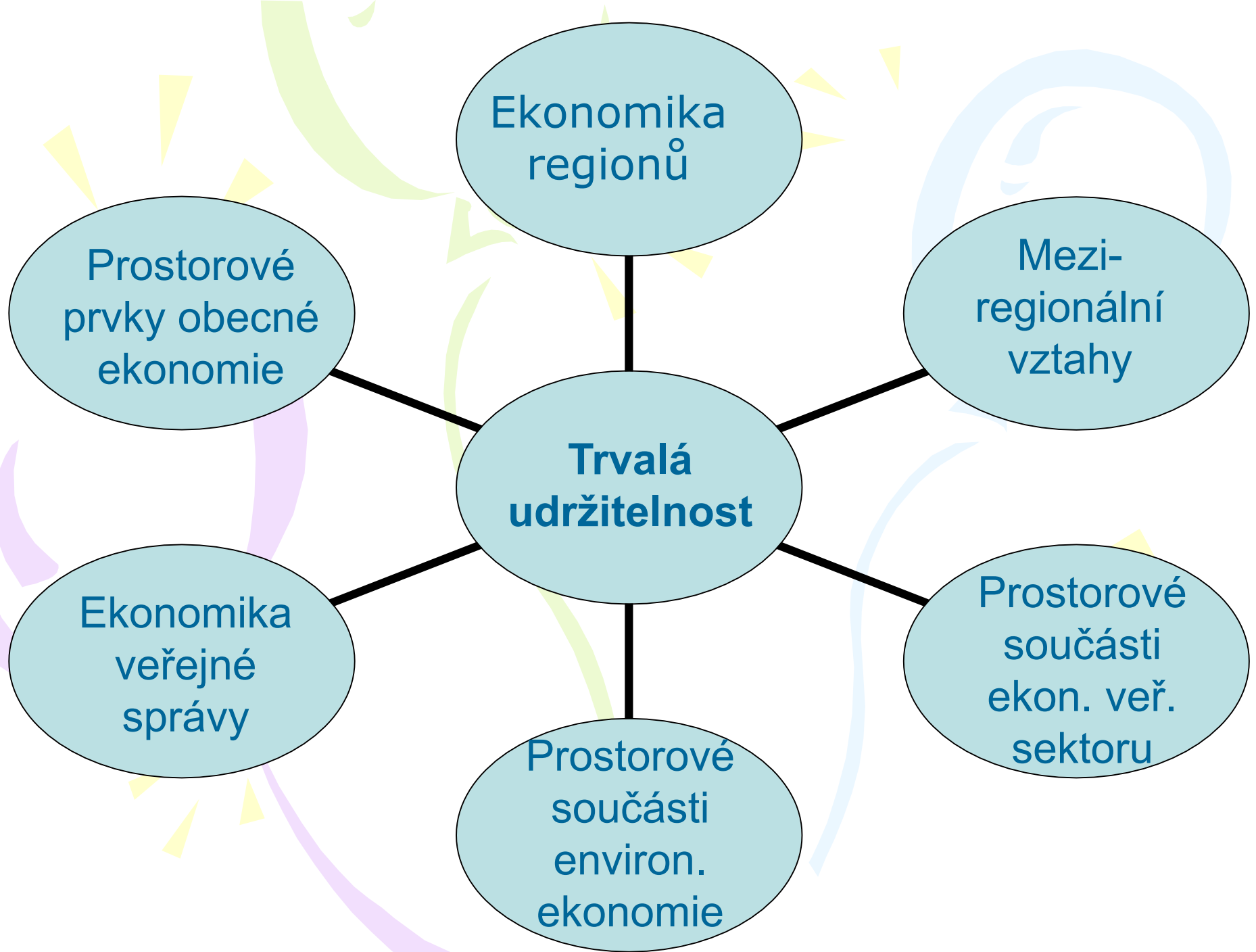
O. Williamson - nový institucionalismus v prostorovém pojetí

P. Romer a P. Krugman - nová teorie růstu

Specifická pozice regionální ekonomie

zahrnující šest součástí:

teoretické proudy

2. Sledované téma

Regionální koncepce - řada forem:

Koncepce rozvoje regionu

Program soc. a ek. rozvoje

Koncept územního rozvoje

Územní a regionální plány

Zásady územního rozvoje

Politika územního rozvoje

Strategie udrž. rozvoje

Strategické plány

Trvalá udržitelnost - v regionálních koncepcích především v těchto oblastech:

- Strategický rozměr RK
- Vyváženost mezi funkčním využitím území a jeho dispozicemi a vhodná integrace funkcí
- Ekonomicky efektivní lokalizace činností a objektů, slučitelná s funkcemi území
- Přiměřená ekonomická výkonnost regionu
- Pozice regionu jako prvku v širších územních systémech
- Ochrana a podpora environmentálně hodnotných lokalit a územních systémů
- Sociální prostředí umožňující efektivní komunikaci mezi subjekty, podílejícími se na územním vývoji a vyvažování jejich zájmů

3. Prostorová struktura

Stupeň regionální polyfunkčnosti (RPF)

Teorie:

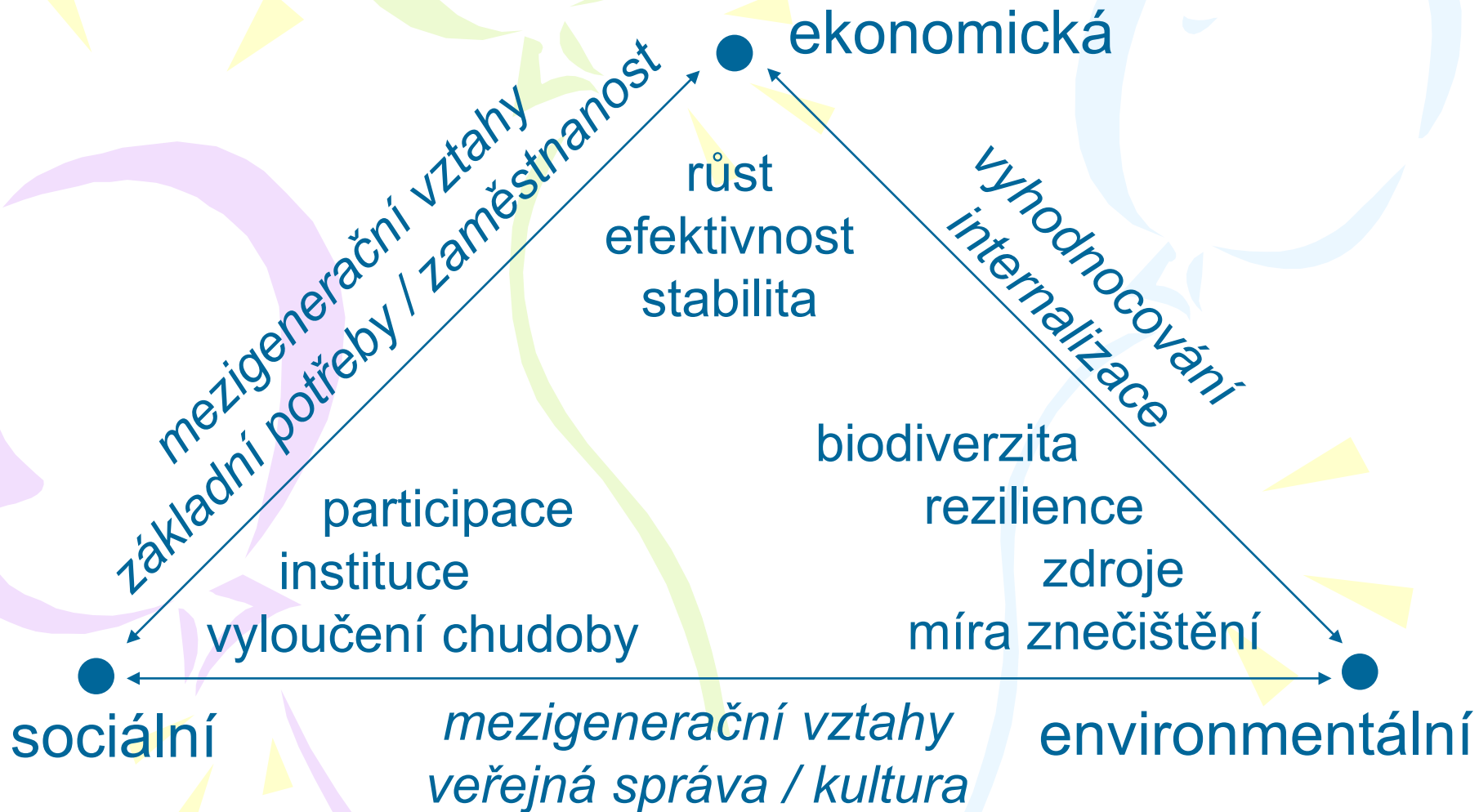
- Díla Patricka Geddesa na přelomu 19. a 20. stol. (později L. Mumford)
- Athénská charta (1933) - původně podporuje separaci
- Nová Athénská charta (1998) - reaguje na původní strukturální nedostatky
- Teorie kumulativních příčin (Gunnar Myrdal, 1957 a další), teorie nerovnoměrného rozvoje (A. Hirschman, 1958) - vliv prostorově nerovnovážné poptávky a nabídky, „regional drainage“, divergentní regionální vývoj
- Nová teorie růstu (P. Krugman, 1991, B. Arthur, 1994) - aglomerační mechanismy, selektivní migrace, závislost na předchozím průběhu vývoje

Hlediska trvalé udržitelnosti:

- Poměr přítomné a trvale se vyskytující populace
- Přesuny produkčních faktorů
- Energetické nároky na přepravu
- Časová náročnost přepravy
- Plošné nároky dopravy v klidu
- Míra sociálně - psychologické identifikace s rezidenčním územním celkem - její snižování vlivem mobility, vliv na sídla i okolní krajinu

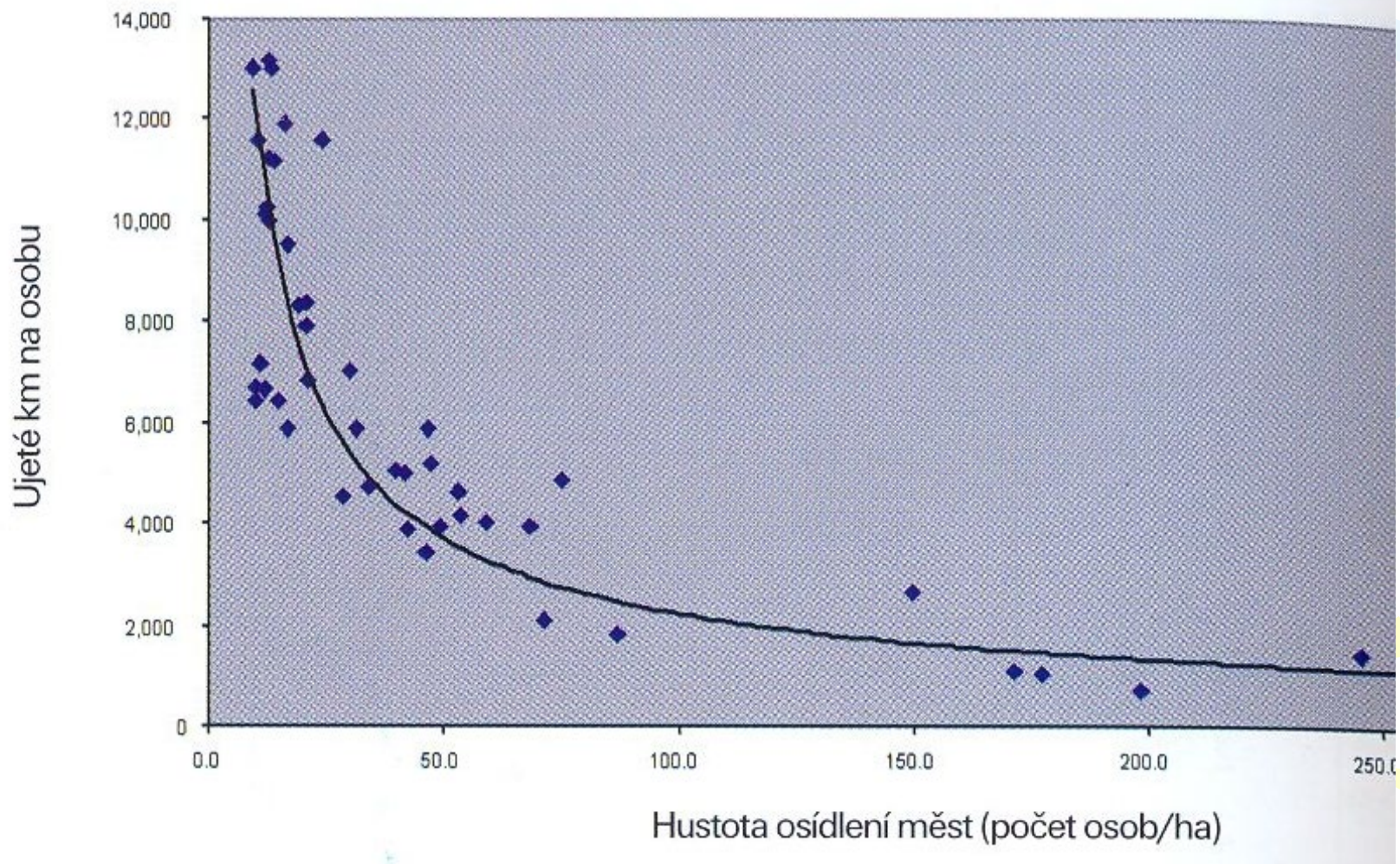

Součásti trvalé udržitelnosti

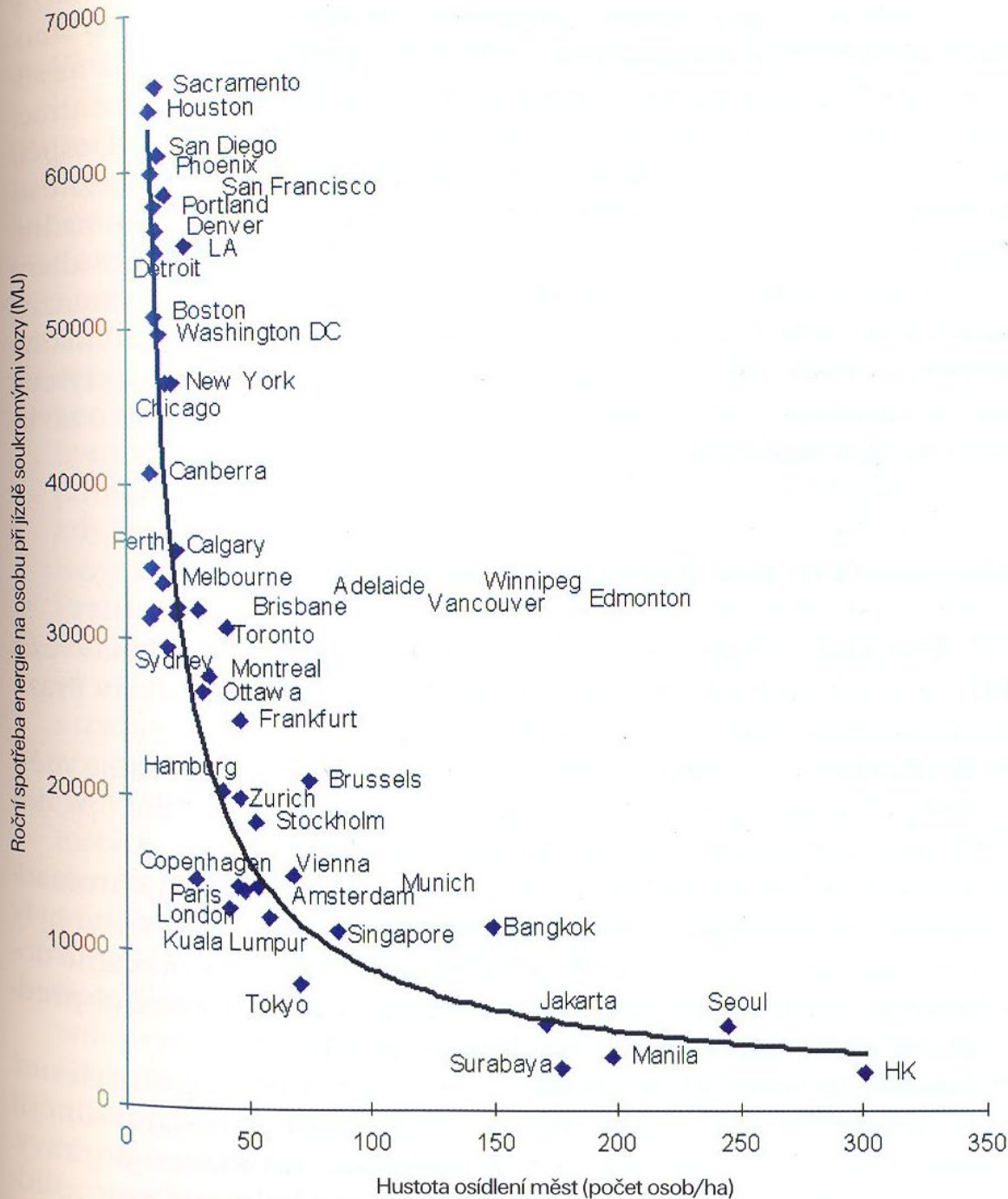

Automobilka TPCA Kolín

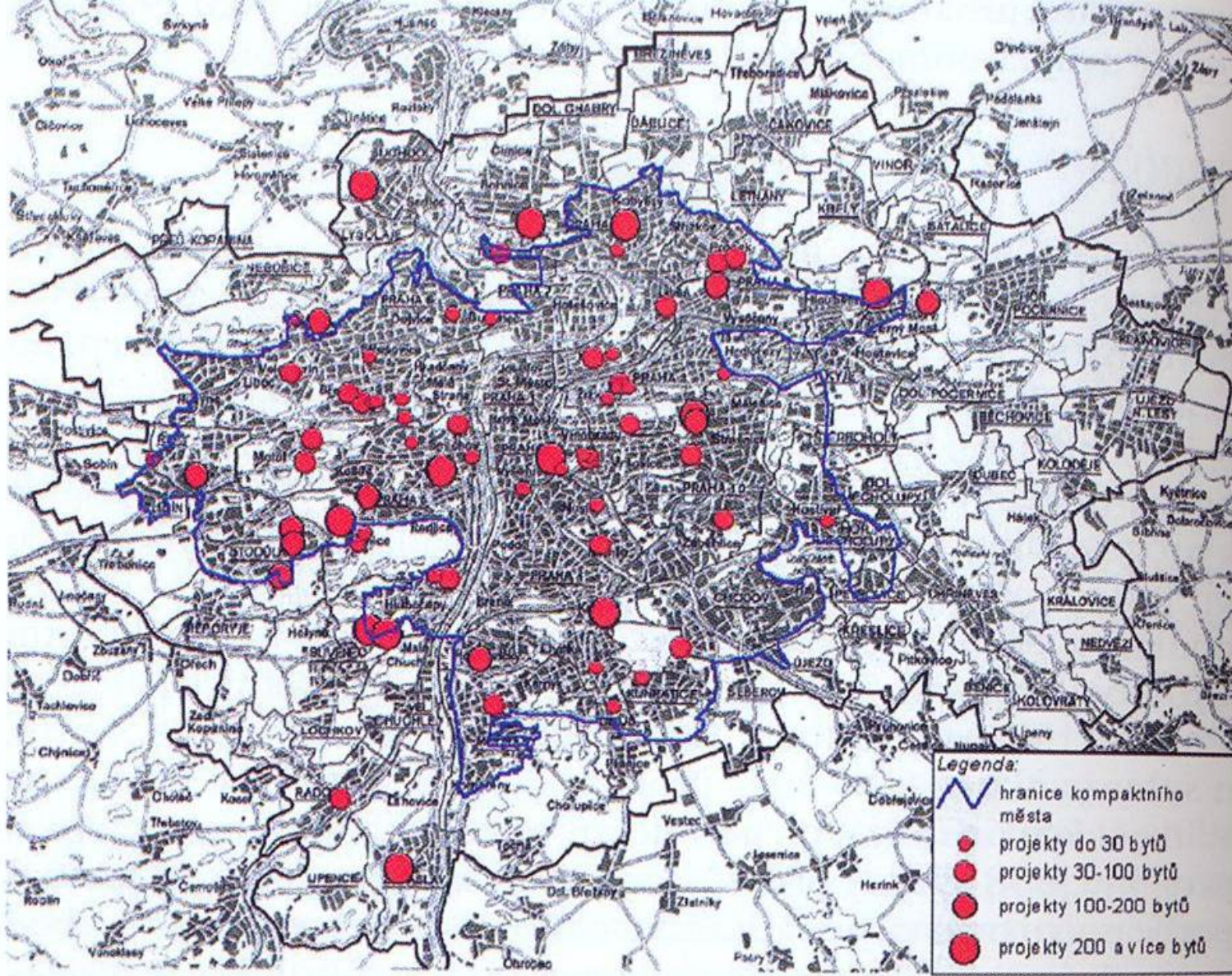
Hustota osídlení a využívání automobilů

Kenworthy, J., Laube, F.: An International Sourcebook of Automobile Dependence in Cities, Niwot, University Press of Colorado, 1999

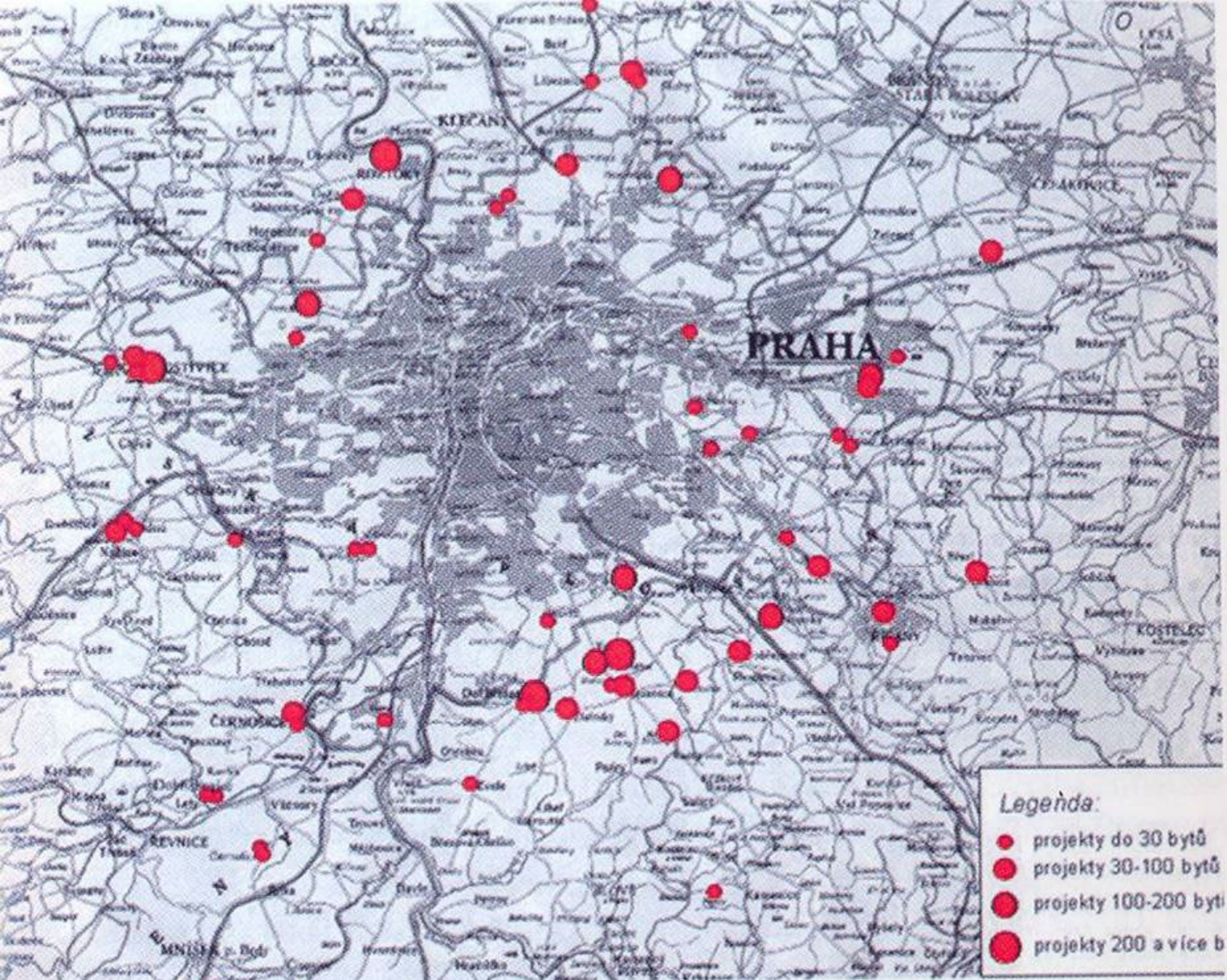

Hustota osídlení měst a spotřeba pohonných hmot

Kenworthy, J., Laube, F.: An International Sourcebook of Automobile Dependence in Cities, Niwot, University Press of Colorado, 1999

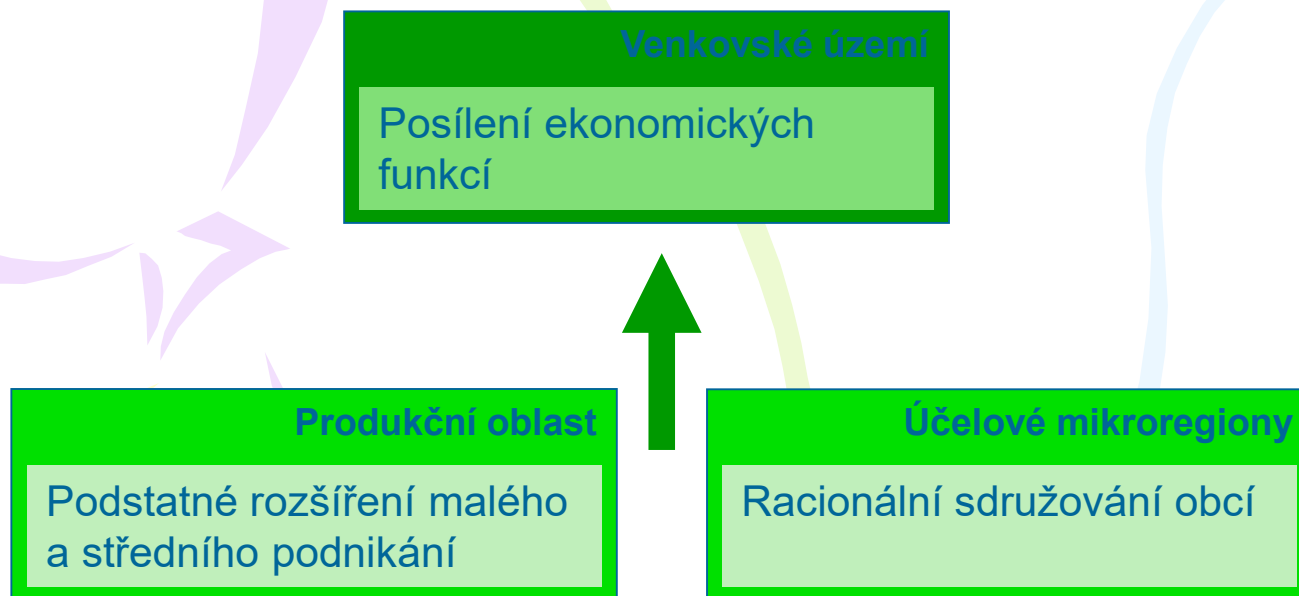
**Lokality nové bytové výstavby v Praze
(Územní plán hl. města Prahy, Průzkumy a rozbor, 1998)**

**Lokality nové bytové výstavby v okolí Prahy
(Územní plán hl. města Prahy, Průzkumy a rozbor, 1998)**

Regionální vývoj

- Regionální koncepce - možnosti přímého ovlivňování struktur
- Územní vývoj v soukromém sektoru
- Soustřeďování informací
- Divergenční trendy v **ekonomické výkonnosti - silně urbanizované a venkovské regiony. RK** - podpora produkčních možností primárního sektoru:
  - Rozšiřování odbytových organizací zemědělských producentů s ohledem na posílení jejich tržní pozice
  - Odstraňování diference mezi vlastnictvím a užíváním zemědělské půdy
  - Řešení rozporů v zájmech složek agro-potravinářského produkčního systému

Vymezení mikroregionálně nosných oborů

Podpora profesně vhodných pracovních sil

Nástroje stabilizace sídelní struktury

Trvale bydlení

Amenitní migrace

Regionální politika

Program rozvoje venkova

Stimulační a dest. nástroje

Zaměstnavatelé, domácnosti

Lokalizace velkokapacitních center maloobchodního prodeje na okraje velkých měst

Regionální polyfunkčnost (úlohou regionálních koncepcí zmírnění disproporcí)

4. Regionální ekonomika

Přínos vnější poptávky

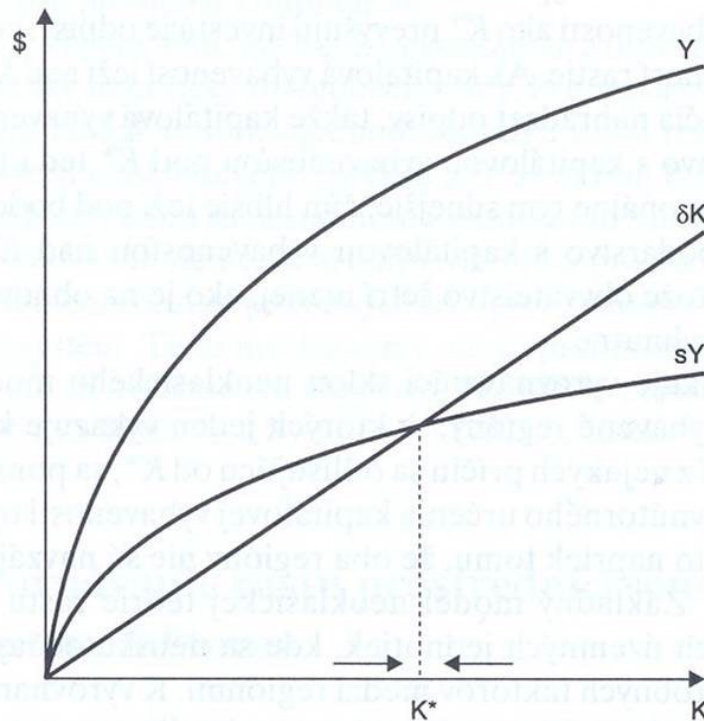
Zastoupení ekonomických činností, jejichž výsledky se realizují mimo daný region (sídlo)

Teorie:

- Problém úzce souvisí s předchozí tematikou.
- Neo-keynesiánský výklad regionálního hospodářského vývoje (H. Armstrong, M. Temple a další) a také zmíněná nová teorie růstu (P. Krugman)
- Základem neo-keynesiánského pojetí binární členění regionální ekonomiky na „základní“ (exportní) a „lokální“ (podpurný) sektor.
- Multiplikátor exportní báze $1 / 1 - c + q$, vypovídající o účinnosti základního sektoru, je odvislý od mezního objemu spotřeby (c) a importu (q).
- Hledisko specializace a proměn vnější poptávky, stejně jako pružnosti, pokud jde o vztah mezi vnější poptávkou a produkcí způsobuje výhody či nevýhody různých producentů v tomto ohledu.
- Analýza regionální vnější poptávky v Nové teorii růstu se soustřeďuje na úspory z rozsahu, na pozitivní externality, na regionální specializaci opírající se o pracovní síly se specifickou kvalifikací.

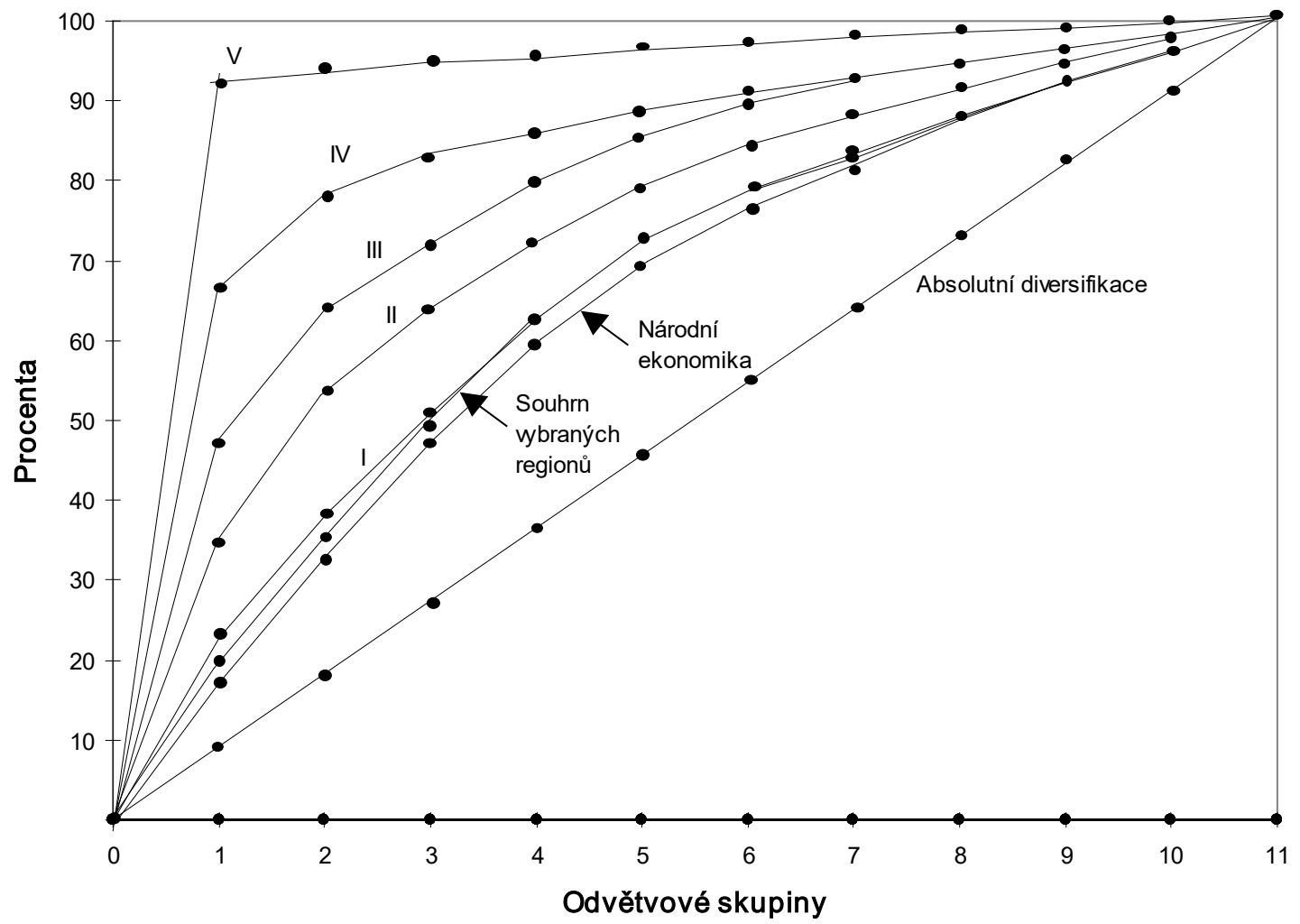
Hlediska trvalé udržitelnosti:

- Multiplikátor exportní báze je sám o sobě určitým typem kritéria TU.
- Podobný význam mají charakteristiky diversifikace a specializace
- Vývoj produktivity výrobních faktorů v nosných oborech
- Rovnováha kapitálové vybavenosti regionální ekonomiky

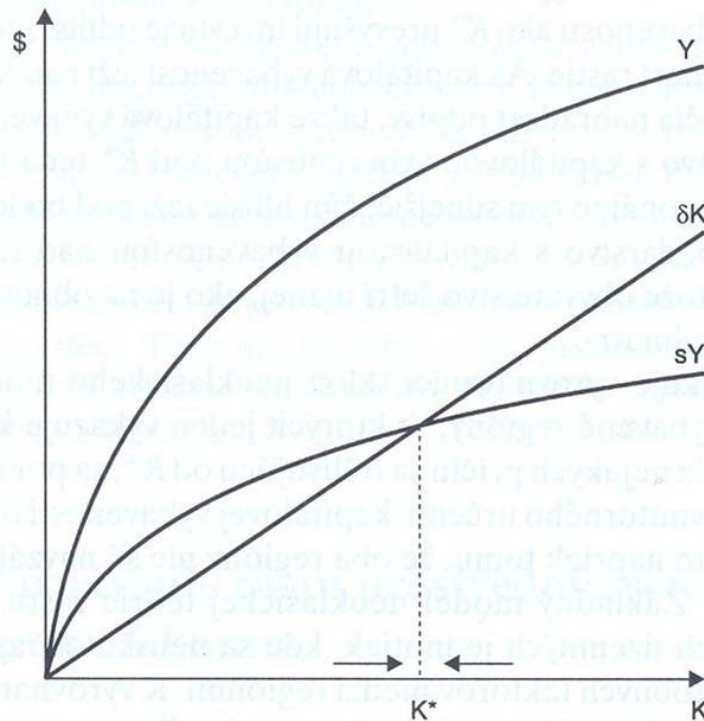
Rovnováha kapitálové vybavenosti

Odvětвовá diversifikace – varianty kumulativních křivek

Hlediska trvalé udržitelnosti:

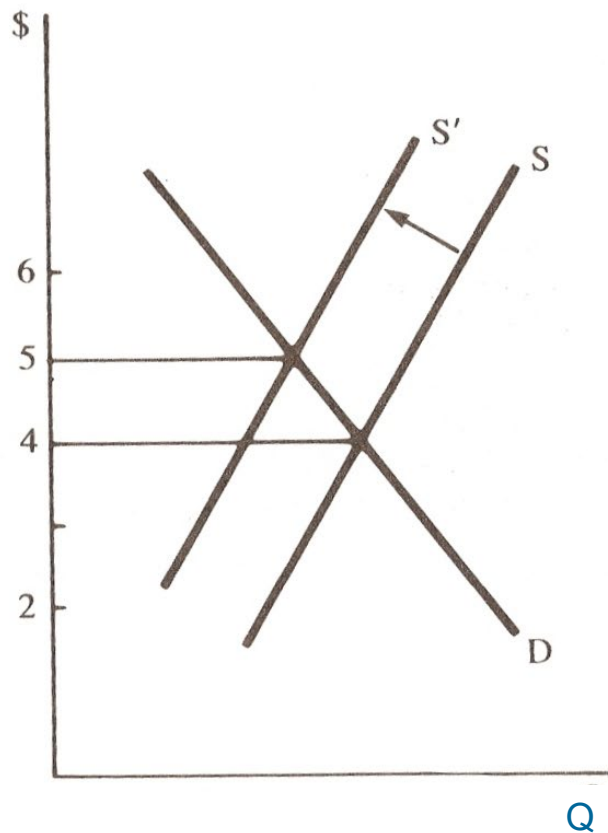
- Multiplikátor exportní báze je sám o sobě určitým typem kritéria TU.
- Podobný význam mají charakteristiky diversifikace a specializace
- Vývoj produktivity výrobních faktorů v nosných oborech
- Rovnováha kapitálové vybavenosti regionální ekonomiky

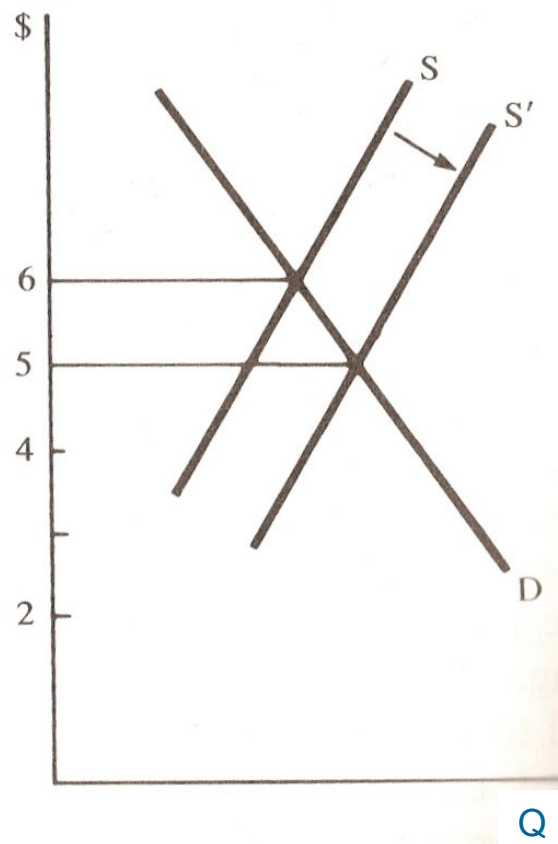
Rovnováha kapitálové vybavenosti

Regionální konvergence v oblasti poptávky a nabídky

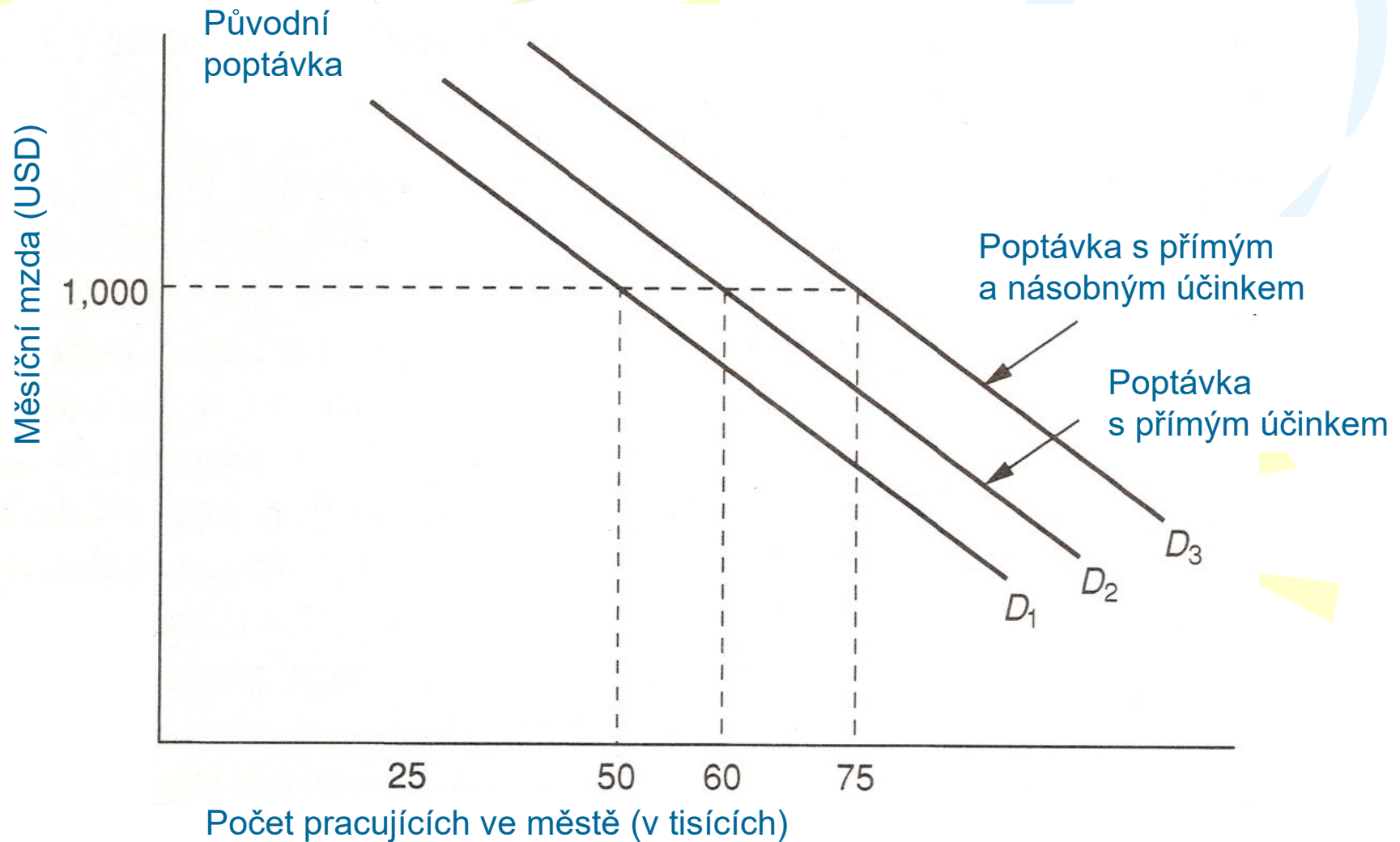
Region I

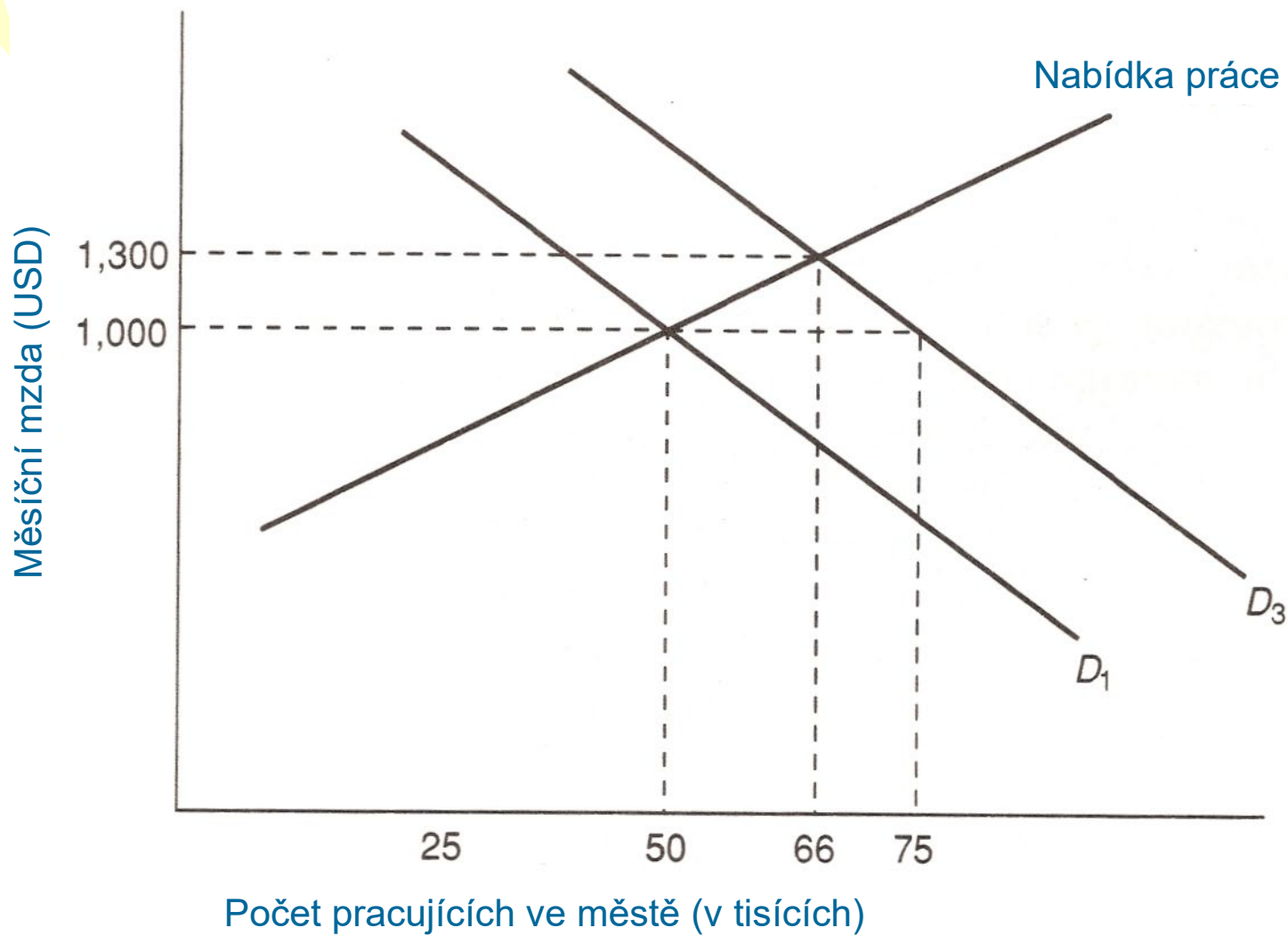
Region J

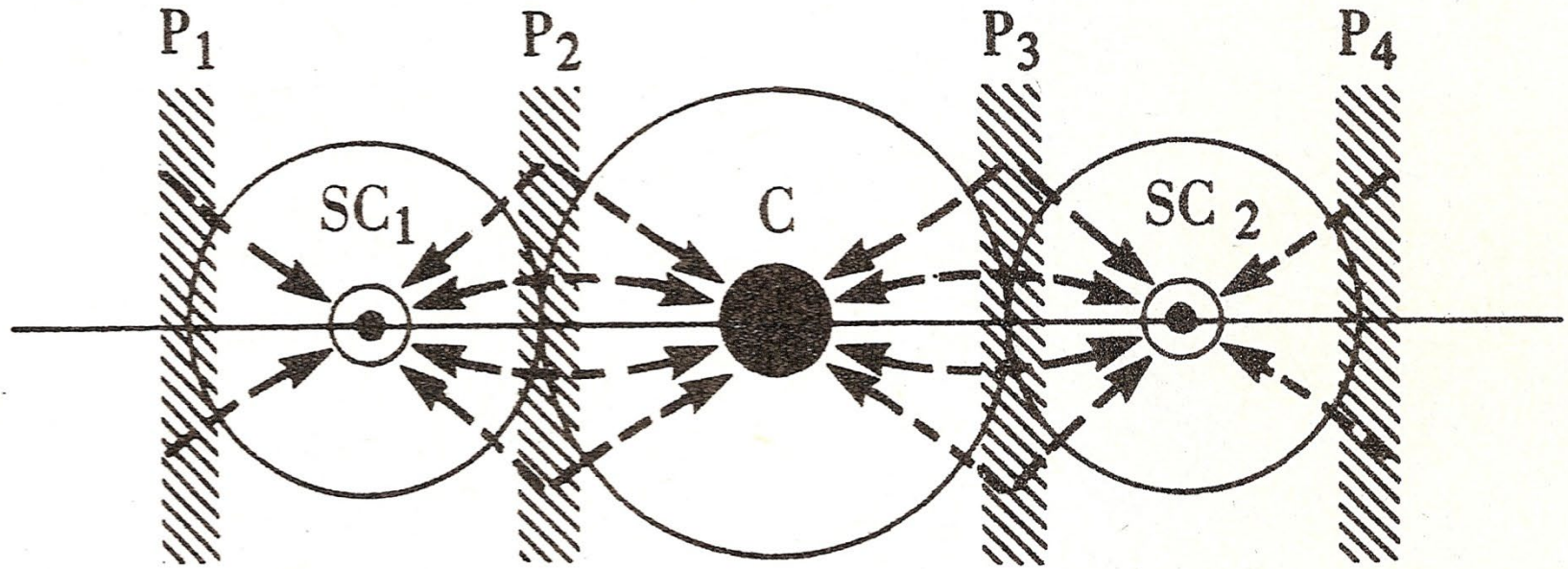
Přímé a násobné účinky růstu exportní zaměstnanosti

Rovnovážné účinky přírůstku exportní zaměstnanosti

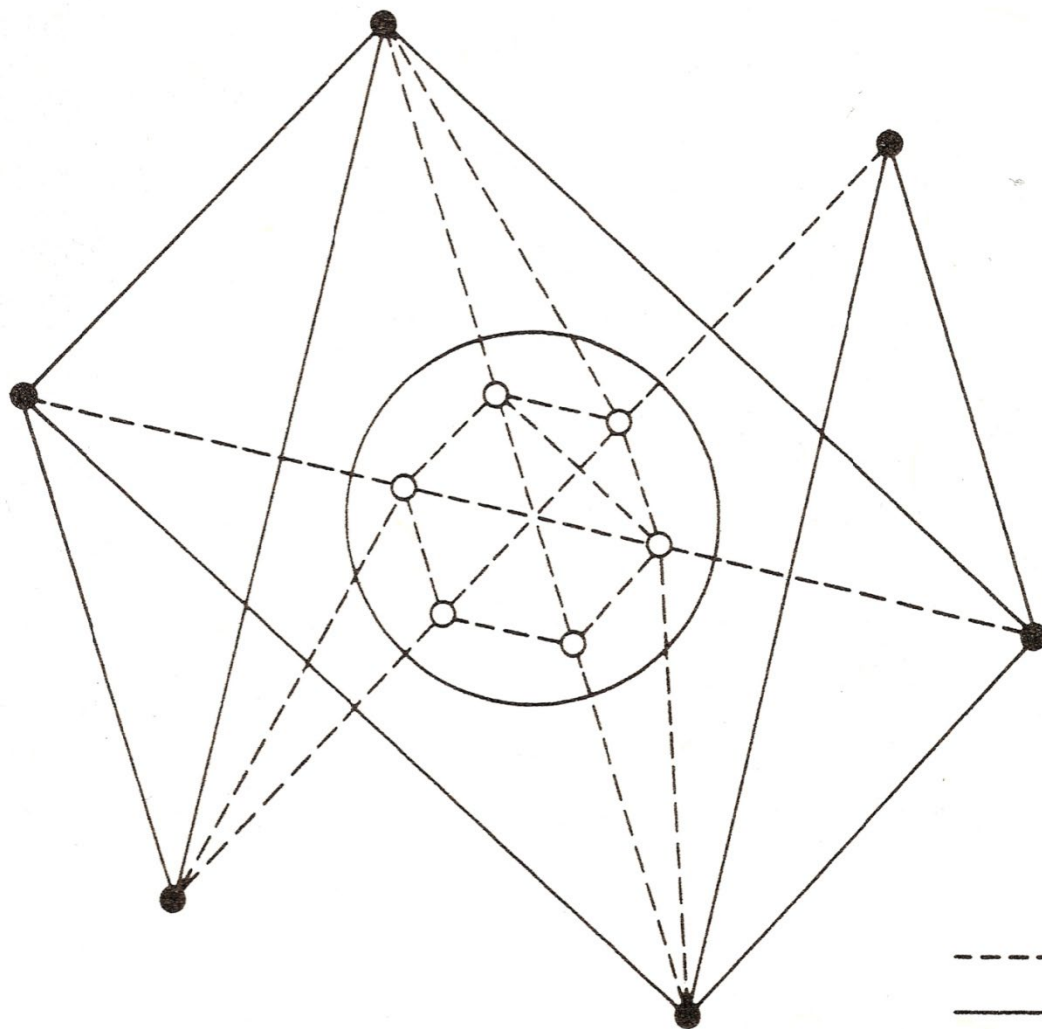

Silné hlavní regionální centrum s omezeným periferním růstem

Efektivní decentralizace produkce a centralizace řízení

--- Tok informací
— Tok komodit

Regionální vývoj

Kompatibilita s regionální
nabídkou faktorů

Hodnocení nároků na
produkční faktory

Udržitelný vývoj nosných
odvětví

Exportní odvětví

Úspory z rozsahu
v produkčním procesu

Vstupy z lokálních
a regionálních zdrojů

Profesní různorodost
na venkově

Industriální povaha práce,
vyjíždka za prací

Lokalizace regionálně
exportních činností

Vymezování a výběr charakteristik (indikátorů) - pro uplatnění udržitelnosti v územních koncepcích klíčové.

- První významnější pokus: 1991 - Kuik a Verbruggen: **In Search of Indicators of Sustainable Development**
- Značný inspirativní význam: 1999 - Atkinson et al: **Measuring Sustainable Development**
- Přínos pro českou odbornou sféru: 1997 – B. Moldan a S. Billharzová, (ed.): **Sustainability Indicator: A Report on the Project on Indicators of Sustainable Development**
- Souhrnně pojatá studie: 2002 – T. Votočková: **Indikátory udržitelného rozvoje**
- Ministerstvo životního prostředí ČR: 2004: **Strategie trvale udržitelného rozvoje v ČR**
- Pro potřeby vlastních prací: s využitím zmíněných i dalších pramenů - soubor charakteristik složený, ve smyslu mnohorozměrnosti konceptu udržitelnosti, z deseti věcných kategorií

Mikroregiony

Těžiště záměrů trvalé udržitelnosti zahrnutých do rozvojových územních koncepcí (při vysoké četnosti malých sídel v české struktuře osídlení) je na **mikroregionální úrovni**.

Perspektiva vývoje – mikroregiony jako systémy s dostatečně efektivním chováním:

- Zvyšování stupně integrovanosti mikroregionů, četnosti a intenzity jejich vnitřních relací;
- Sdílené vnitřní i vnější funkce a činnosti;
- Rozvíjení dodavatelsko-odběratelských vztahů, finančních, informačních i pracovních vazeb;
- Využívání možné komplementarity

Působnost a „odpovědnost“ regionální ekonomie zahrnuje zejména:

- Územně přijatelné lokalizace
- Ekonomicky účelnou, environmentálně a sociálně vyhovující mobilitu produkčních faktorů
- Využívání vnější poptávky
- Odpovídající diverzifikaci regionální ekonomické základny
- Míru a strukturu regionálního růstu, kompatibilní s mimoekonomickými prvky trvalé udržitelnosti v daném území

Trvalá udržitelnost:

produkce, produktivita,
tvorba krajiny, estetická
kvalita, ekologická stabilita,
kulturně-historická hodnota,
obyvatelnost území, ...

Lokalita Hapao, Filipíny, založeno
v 1. století n.l., Fond kult.-hist. dědictví

Rozvojové koncepce – kritéria

- a) Efektivnost komunikace, výměny informací a vyvažování zájmů mezi subjekty, podílejícími se na územním rozvoji.
- b) Podíl recyklace nedostatečně a nevhodně využívaných intravilánových území a ploch na existující i potenciální kapacitě nově osvojovaného území ("rozvojových ploch").
- c) Míra rozmanitosti druhů bydlení ve větších obytných okrcích.
- d) Míra prostorové dostupnosti vybavení sociální a technickou infrastrukturou, zejména v částech měst, kde převažuje obytná funkce.
- e) Udržování odpovídajícího rozsahu a kvality systémů ekologické stability na území města.
- f) Udržování odpovídajícího podílu nezpevněných ploch v rámci zastavěného území.
- g) Udržování relativní autonomie jednotlivých částí města, umožňující snižování nároků na dopravu lidí, přepravu zboží a přesun materiálů a odpadů.
- h) Integrace funkcí v urbanizovaných celcích, snižující celkové nároky na dopravu.

Rozvojové koncepce – kritéria II

- i) Zastoupení koncentrovaných forem zástavby, umožňujících, vedle úspor energie potřebné pro tepelný komfort, efektivní využívání systémů hromadné dopravy a infrastrukturálních systémů obecně.
- j) Odpovídající výskyt pracovišť a pracovních příležitostí v obytných areálech.
- k) Napojení hlavních zdrojů a cílů dopravy na výkonné dopravní systémy.
- l) Využívání příležitostí (v případě nových projektů a rekonstrukcí) k vytváření společensky "kvalitních" a "přátelských" prostorů, jež jsou k dispozici veřejnosti.
- m) Vyhovující vztah nově umístovaných objektů k okolní zástavbě, ve smyslu měřítka budov, užití architektonických prvků, užití materiálů a dalších hledisek.
- n) Zajišťování žádoucích vizuálních účinků nových projektů cestou expertního posouzení.
- o) Přiměřenost funkcí sídla, pokud jde o jeho začlenění do nadřazených sídelních systémů.

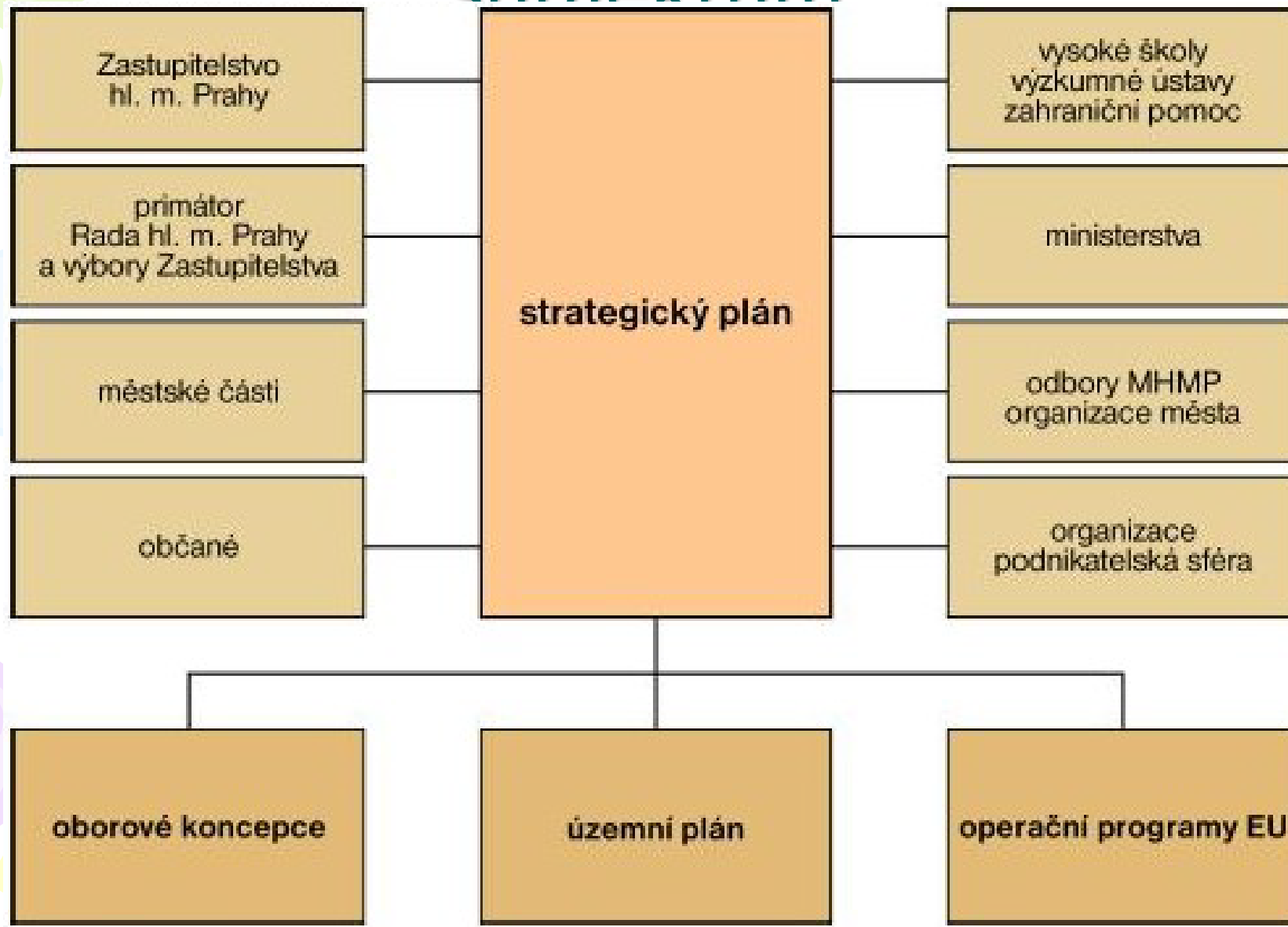
Strategický plán

Strategický plán hl.

m. Prahy

- **Politika územního rozvoje** – řízení rozvoje daného území, k tomu potřebné dokumenty (územní plán, strategický plán)
- **Strategický plán obecně** = dlouhodobý (tj. na 15-20 let), programový, koncepční dokument
- 2000: ucelená a reálná představa o budoucím ekonomickém, sociálním a prostorovém rozvoji
- 2008: komplexní představa usilující o rovnováhu mezi žádoucím a možným, optimistickým a realistickým, mezi

Vztahy strategického plánu (Prahy, 2008) k ostatním dokumentům a subjektům

Příprava strategického plánu

- Vysoké školy, výzkumné ústavy, ministerstva, odbory MHMP, organizace, podnikatelé.
- Občané
- Městské části
- Samospráva (zastupitelstvo, starosta, primátor, rada, výbory)
- Ze **strategického plánu** pak vychází i územní plán jakožto nástroj jeho realizace

Funkce strategického plánu

- Udání základních směrů dalšího rozvoje (Phy)
- Základní rámec pro vypracování dílčích lokálních rozvojových programů (např. MČ)
- Nástroj komunikace mezi obcí (Phou) a státní správou (otázky změny legislativy, finanční pomoci a podpoře státu)
- Nástroj koordinace rozvoje sousedících územních jednotek (Středočeského kraje)
- Podklad pro regionální programové dokumenty (RPD)

Strategický plán Prahy

- Původní dokument schválen 2000 – není konečný, neměnný – dále rozvíjen a přizpůsobován
- Kontrola 2001 (SLDB), aktualizace 2008
- Program realizace strategické koncepce města na období 2009-2015 (podrobnější dokument)
- Vyhodnocení SLDB 2010 + porovnání se strategickou koncepcí města, vývojem
- Podrobnější rozpracování některých oblastí (možnost uspořádat LOH, konkurenceschopnost města, investiční

Podoba a obsah strategického plánu

- Strategie pro Prahu
- SWOT analýza
- Příležitost a výzva
- Role Prahy a ekonomika města
- Kvalita života
- Kvalita prostředí
- Dopravní a technická infrastruktura
- Řízení a správa
- Prostorový rozvoj
- Od strategické vize ke skutečnosti
- Partnerství pro Prahu

Podoba a obsah strategického plánu

- 2008
- Strategie pro Prahu
- SWOT analýza
- Příležitost a výzva
- Praha v nové Evropě
- Konkurenceschopnost
- Lidé v Praze
- Prostředí
- Infrastruktura
- Bezpečnost
- Správa a řízení
- Rozvoj území
- Partnerství pro Prahu

SWOT analýza Prahy

- Před formulací SWOT analýzy řada regionálních a lokálních analýz, expertízních studií.
- Po její formulaci komentáře k nejdůležitějším oblastem.
- V Praze/ na Prahu poprvé použita 1994, pak při nejrůznějších příležitostech, postupu prací na Strategickém plánu Phy opětovně prověřována a aktualizována
- Dnešní podoba = aktualizace z let 2004-2008

Threats a Weakness

- Stávající rizikové a negativní charakteristiky Prahy
- Největší rizika pro současnost a blízkou budoucnost Phy
- Negativní varianta dalšího možného vývoje města, pokud by nebyly strategické záměry města realizovány

Praha v nové Evropě

- Špatné napojení na evropské dopravní síť, vyjma letecké dopravy – neodpovídá úrovni nejvýznamnějších konkurenčních měst západní Evropy
- Nerozvinutá spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem při prosazování zájmů města
- Malá vzájemná informovanost městských částí o zahraničních aktivitách
- Rychlý růst konkurence jiných

- Nekoncepční přístup a komerční tlaky měnící Prahu na „běžné“ velkoměsto s internacionální unifikací
- Ztráta mezinárodní pozice Prahy jako památkově unikátního celku, vyřazení památkové rezervace Historické jádro Prahy ze seznamu UNESCO
- Nedostatek finančních prostředků pro zlepšování městské dopravní a technické infrastruktury
- Pokles atraktivity Prahy pro alokaci hospodářských, odborných, politických, společenských, kulturních aj. mez.

- Nárůst cizích vlivů překračujících míru tolerance občanů (*plíživá globalizace, máme se jí vůbec bránit, a lze se jí bránit*)

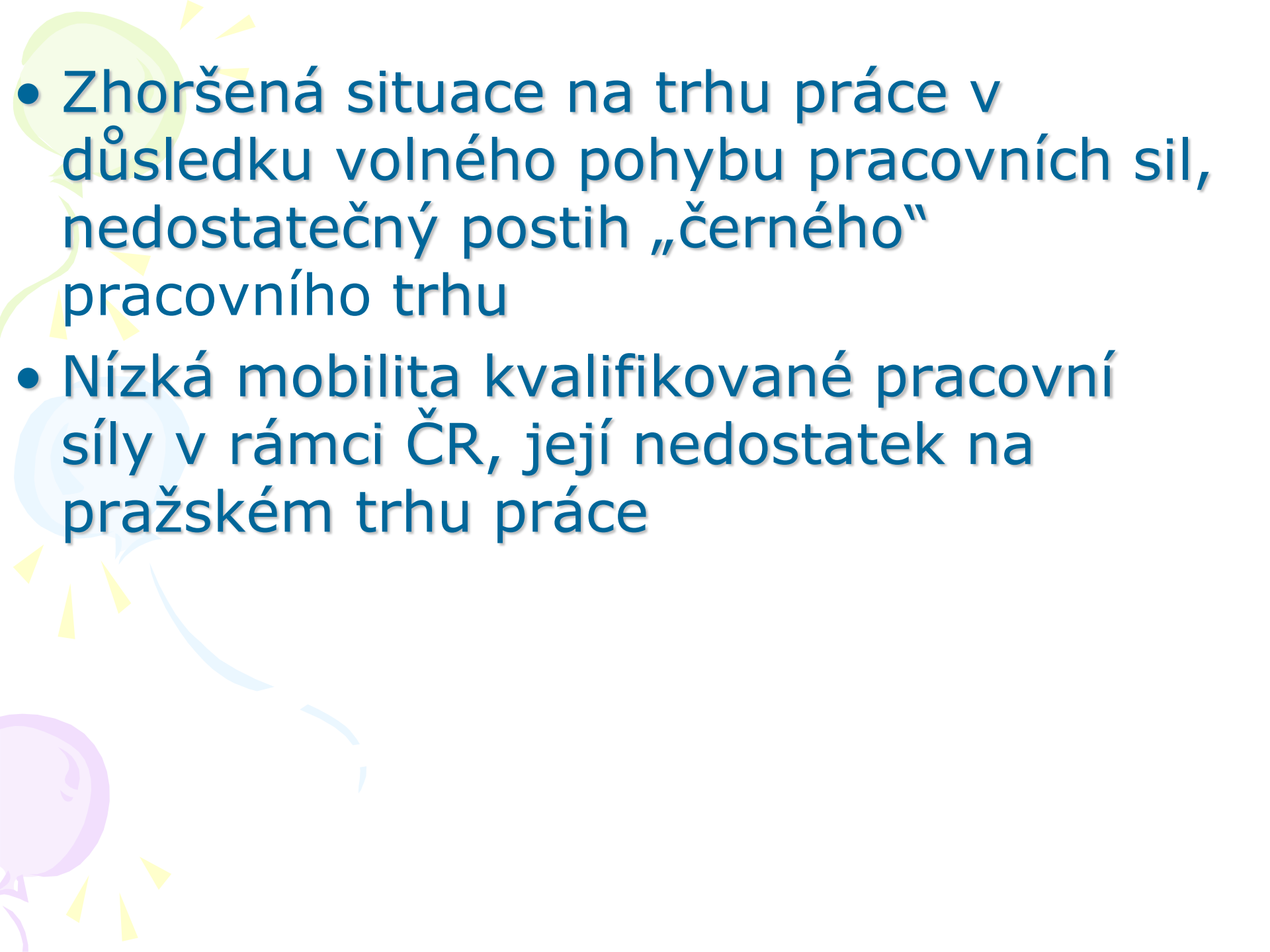
Konkurenceschopnost Phy

- Problémové využití lokalit bývalých výrobních a provozních areálů
- Nedostatečné využití výzkumné a vývojové základny pro inovační funkci Prahy v celostátním měřítku i k řešení vlastních problémů
- Mezinárodně vnímané aspekty ohrožující renomé Prahy (korupce, kriminalita, nadbytečná byrokratizace, obtížná orientace investorů při vstupu na pražský trh)
- Nedostatečná provázanost vzdělávání s

- Málo rozvinuté a informačně problémové vztahy správy města a podnikatelských struktur
- Absence rozvojové agentury pro Prahu
- Nevyužívaná forma PPP (Public Privat Partnership)
- Malá podpora a problémy v oblasti malého a středního podnikání, pasivita podnikatelských asociací při přípravě programových dokumentů rozvoje města
- Malá „vážnost“ přikládána principu trvale udržitelného rozvoje
- Malá koordinace rozvojových záměrů

- Zhoršení makroekonomického prostředí v rámci celého státu i Evropy, pokles zájmu a důvěry podnikatelů a investorů o Phu
- Zhoršení podmínek pro malé a střední podnikání, snížení jejich konkurenceschopnosti
- Nedostatečné zohlednění celostátního významu Prahy při přerozdělování veřejných zdrojů
- Malá koordinace vzdělávání, výzkumu a uživatelské sféry, malá výtěžnost, zužitkovatelnost (*základní a aplikovaný*

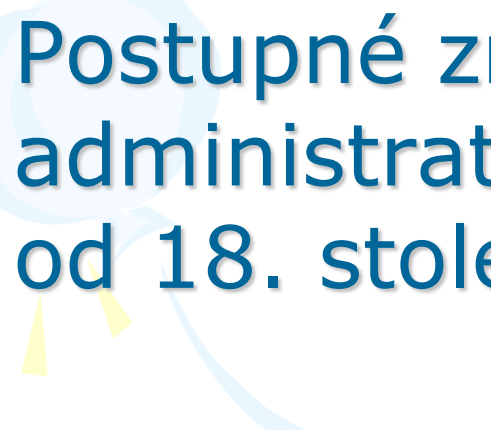
-
- Zhoršená situace na trhu práce v důsledku volného pohybu pracovních sil, nedostatečný postih „černého“ pracovního trhu
  - Nízká mobilita kvalifikované pracovní síly v rámci ČR, její nedostatek na pražském trhu práce

Další obecnější řešené problémy

- Změna monocentrické struktury Prahy na polycentrickou
- Problémy pražské dopravy a bytové politiky
- Sladění ochrany kulturních a historických památek s rozvojem města
- Ekologické problémy města
- Koordinace rozvoje Phy a Středočeského kraje
- Umístění dalších světových,

Územní velikost Prahy

Postupné změny územně
administrativního vymezení města Prahy
od 18. století do dnešní doby
(níže)

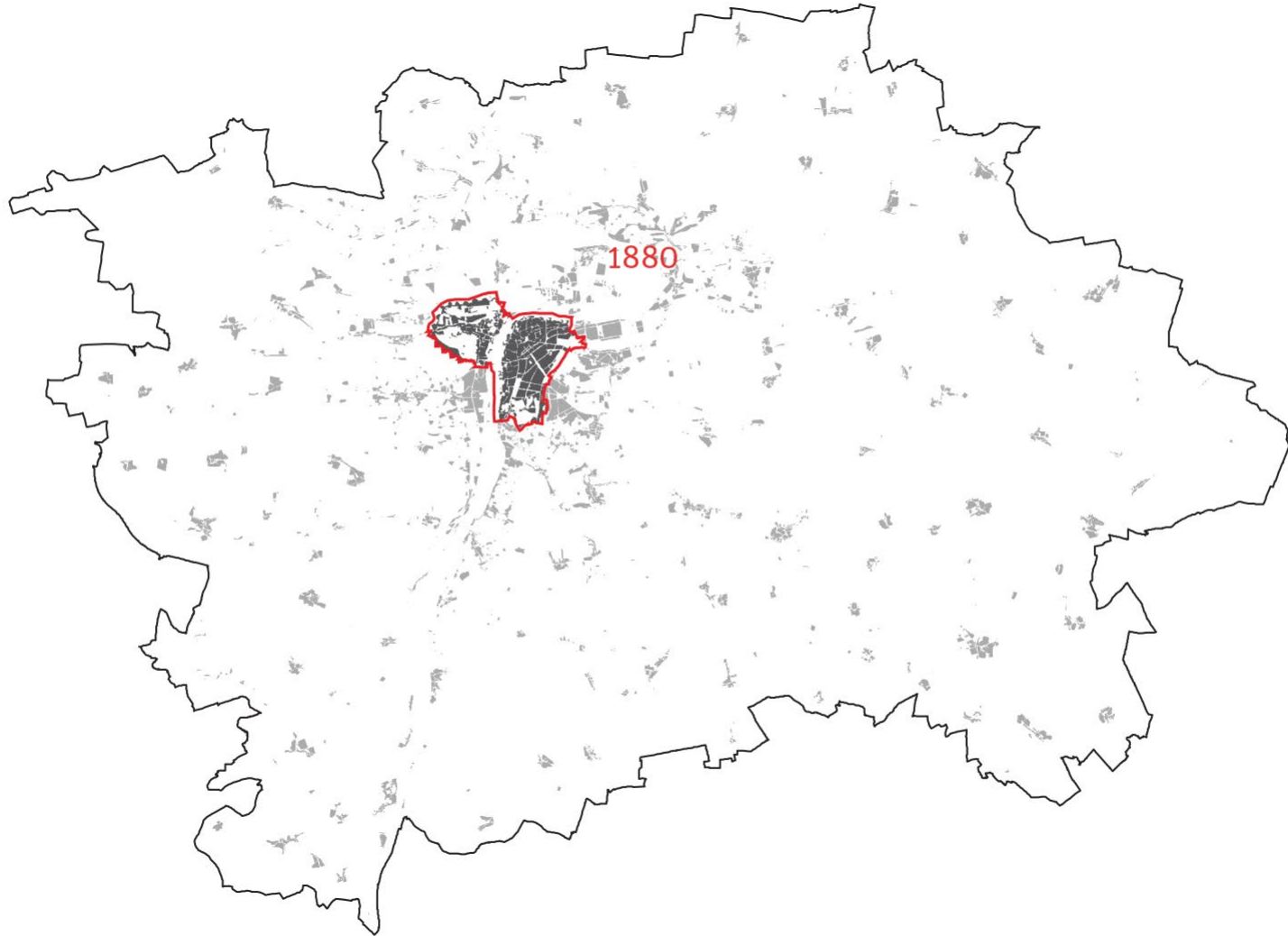
Současný rozměr

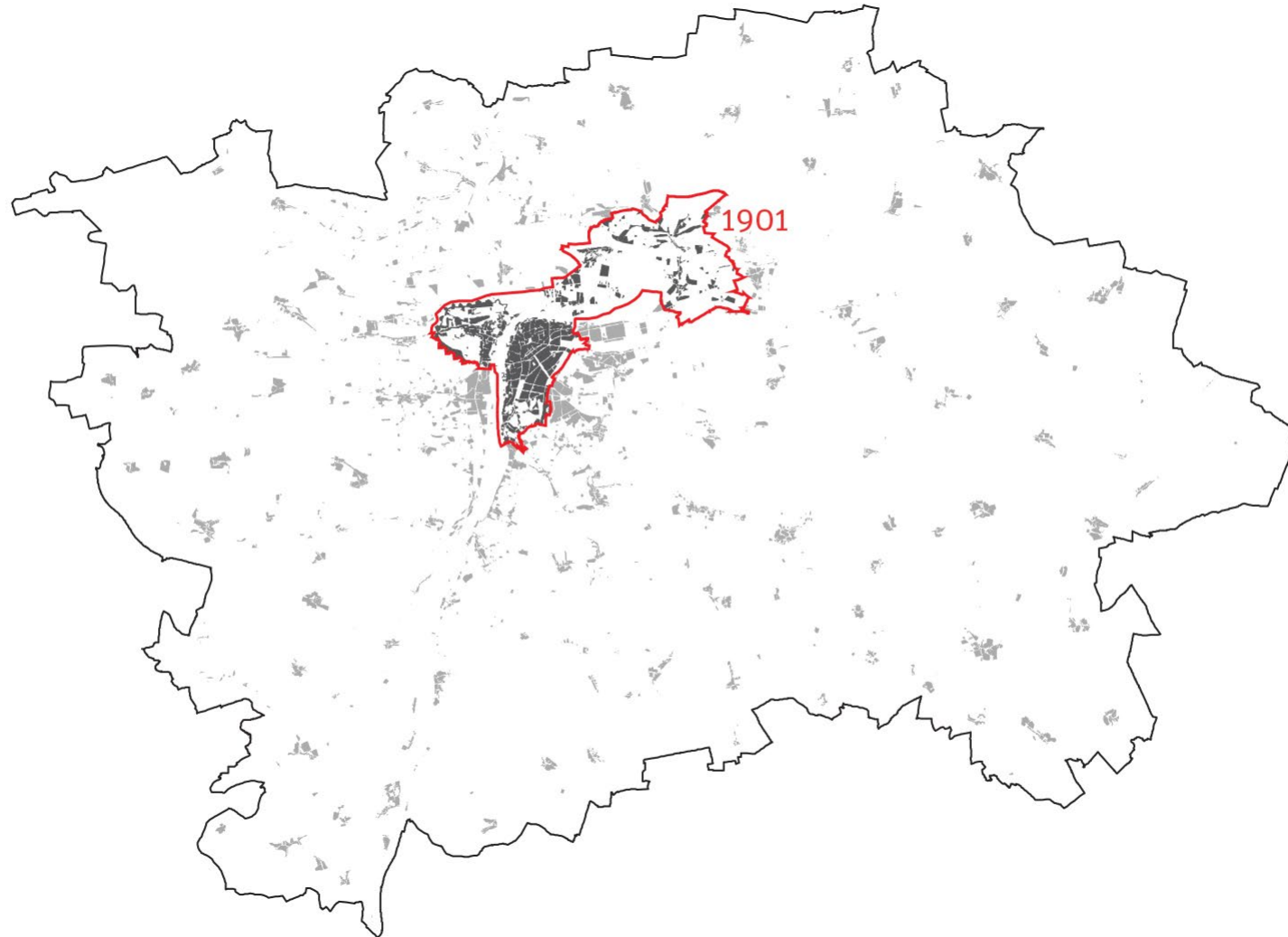
1784

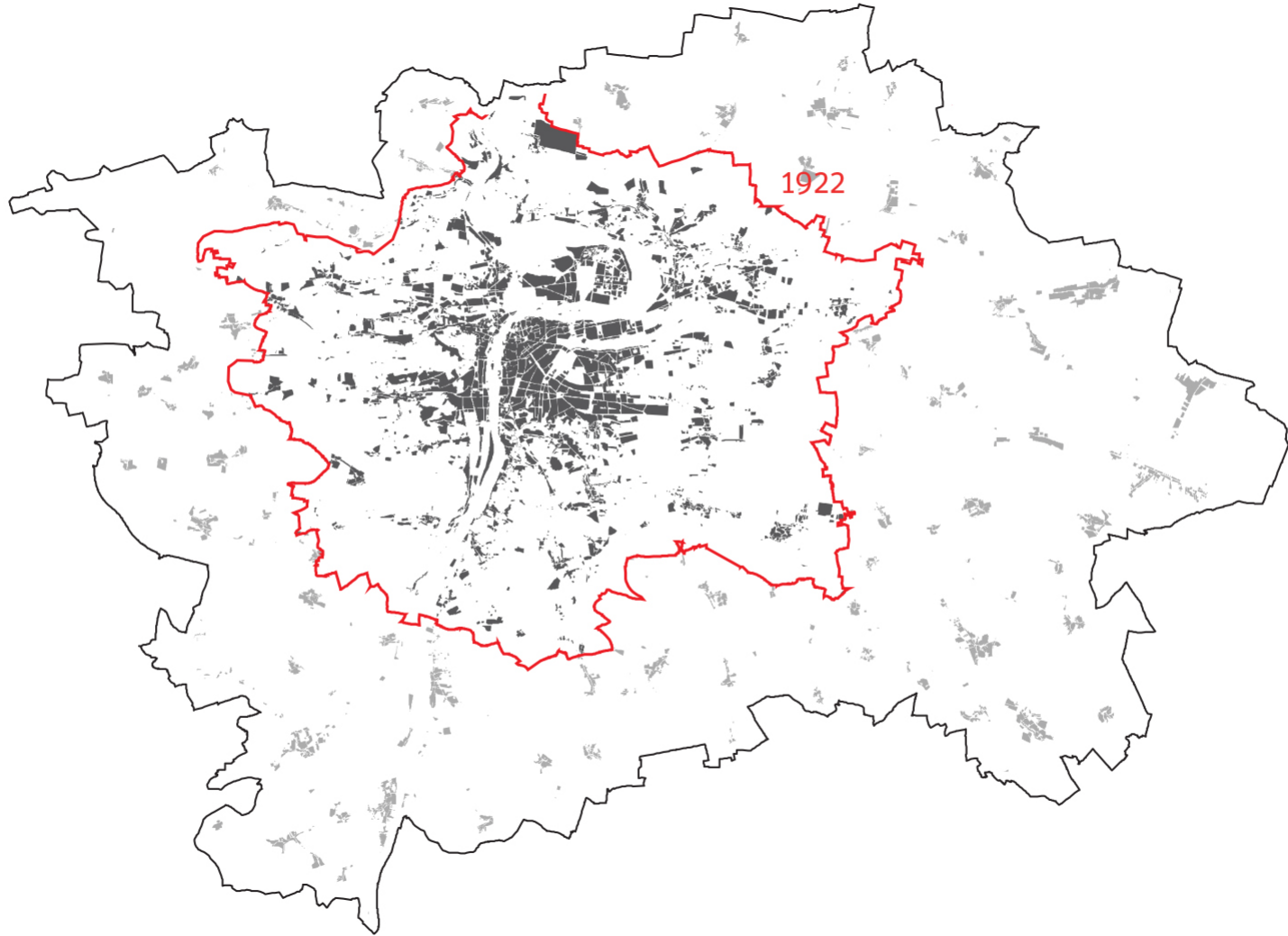
1880

1901

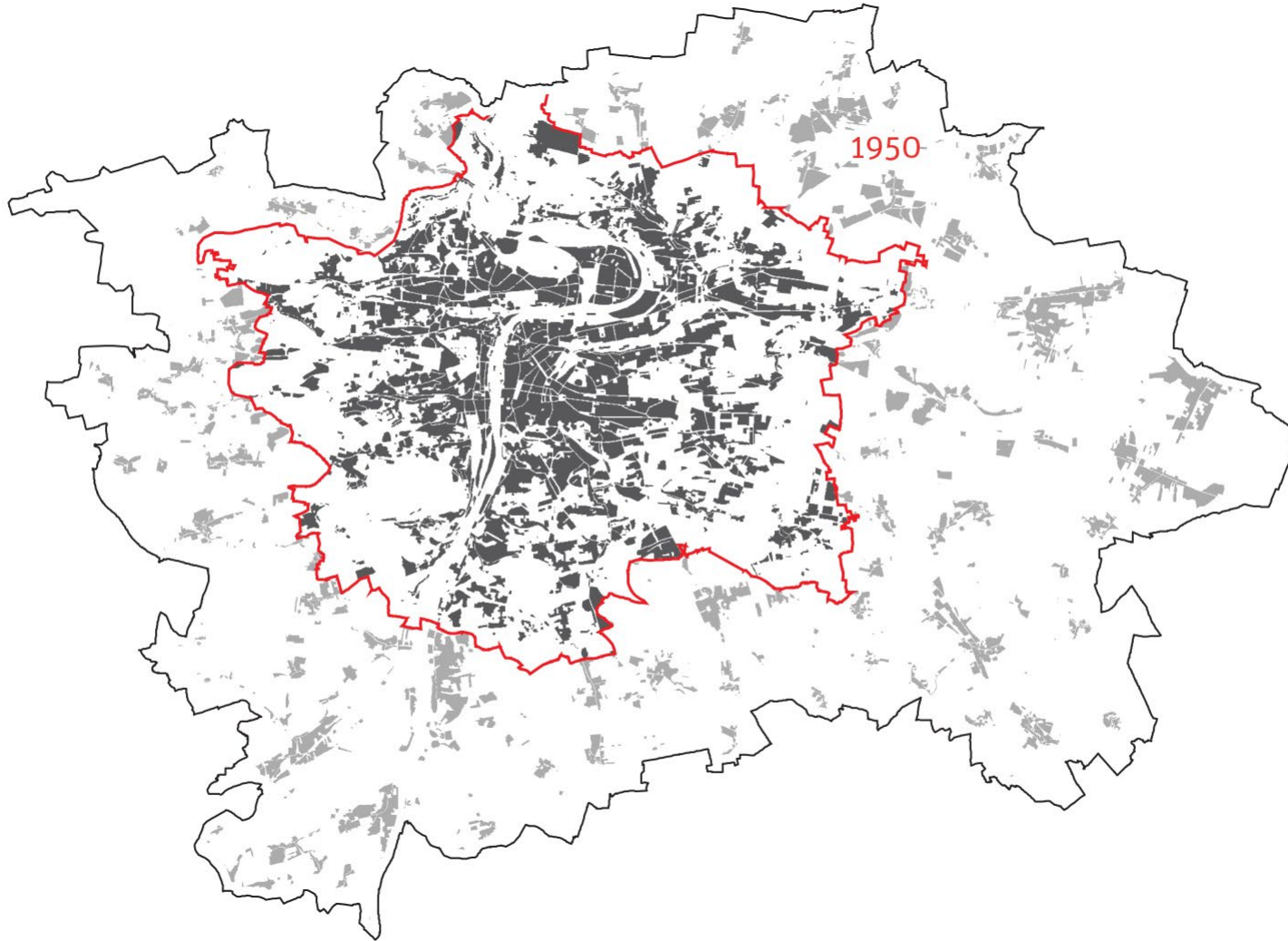

1922

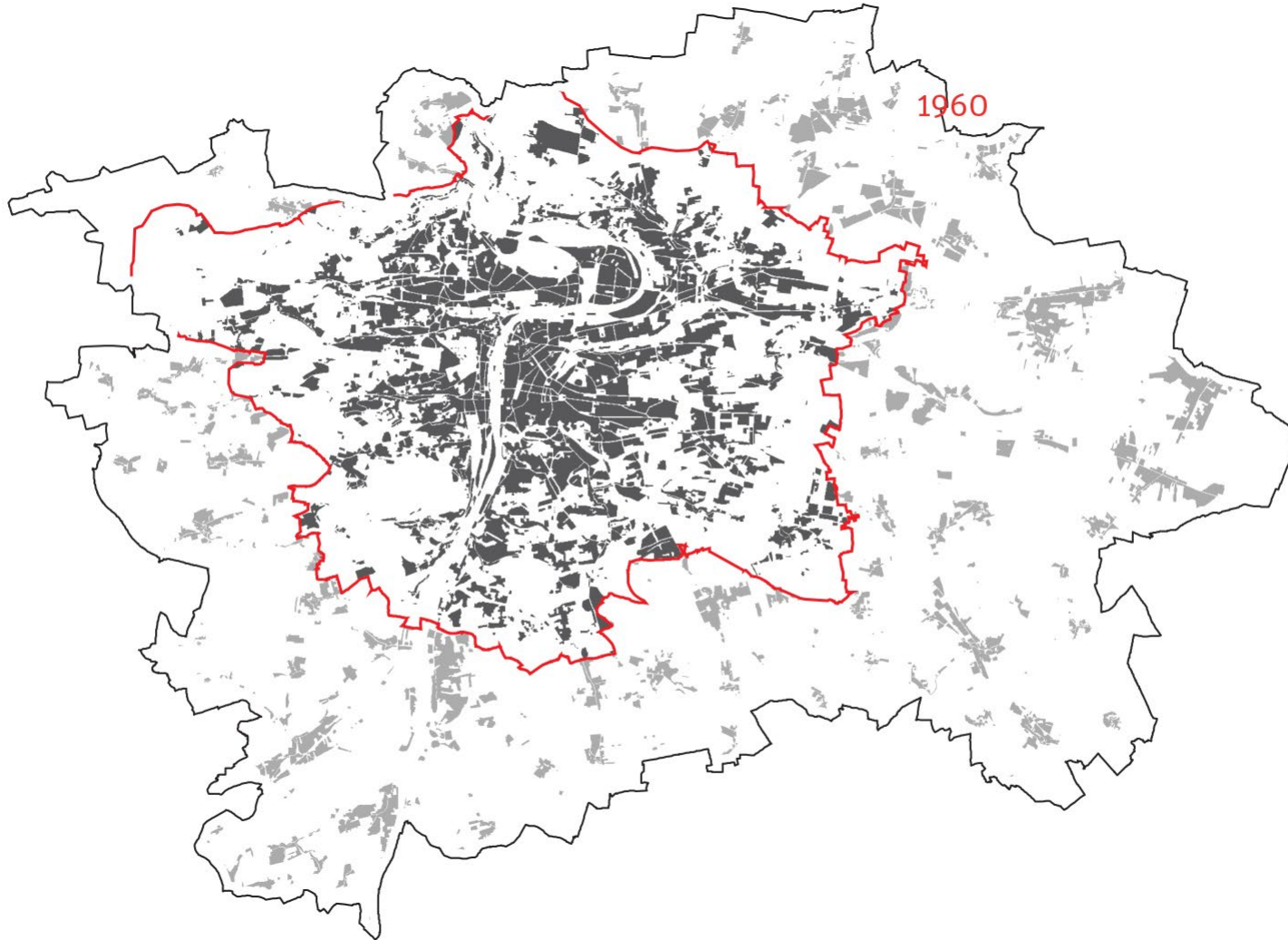

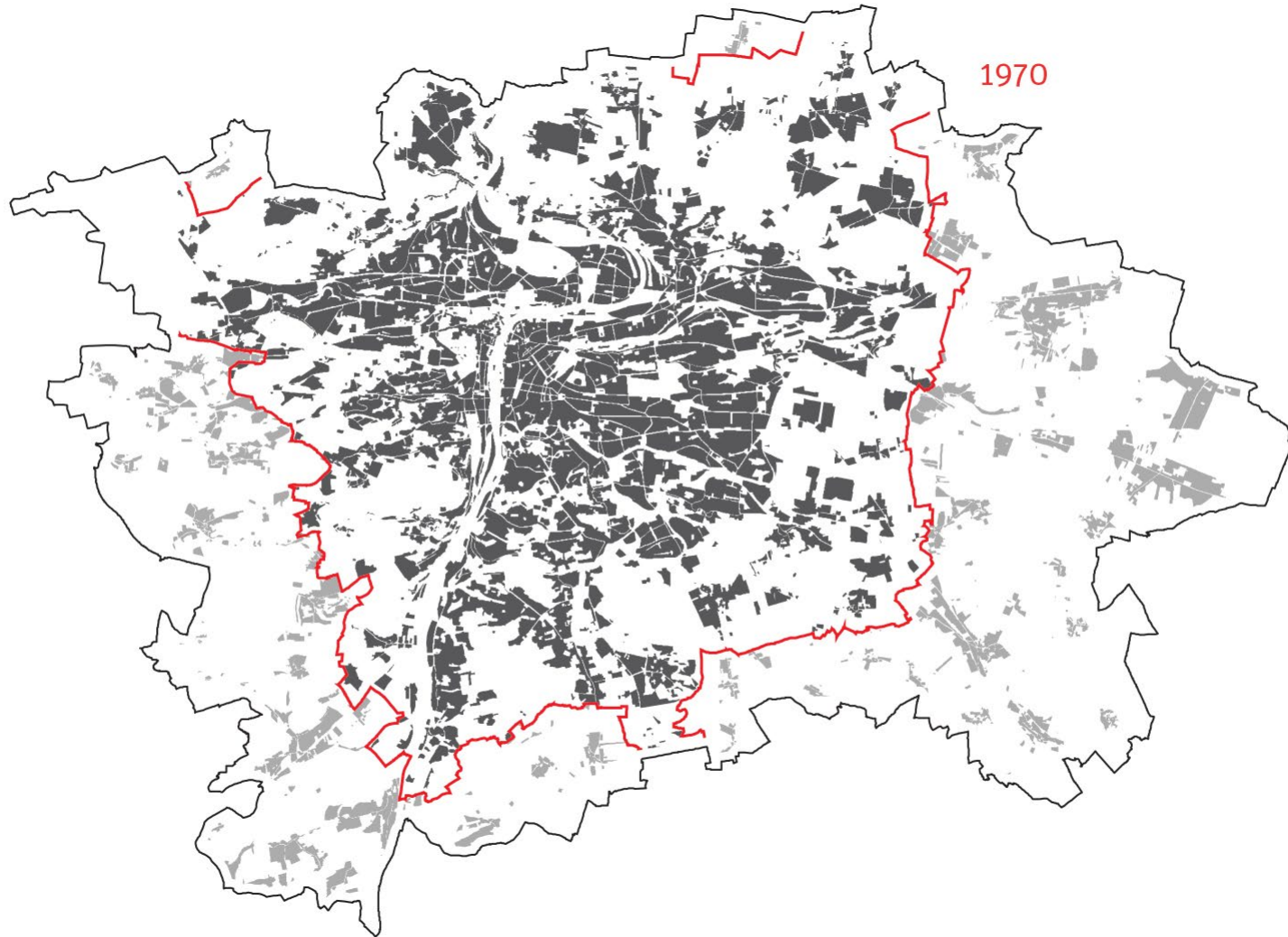
1950

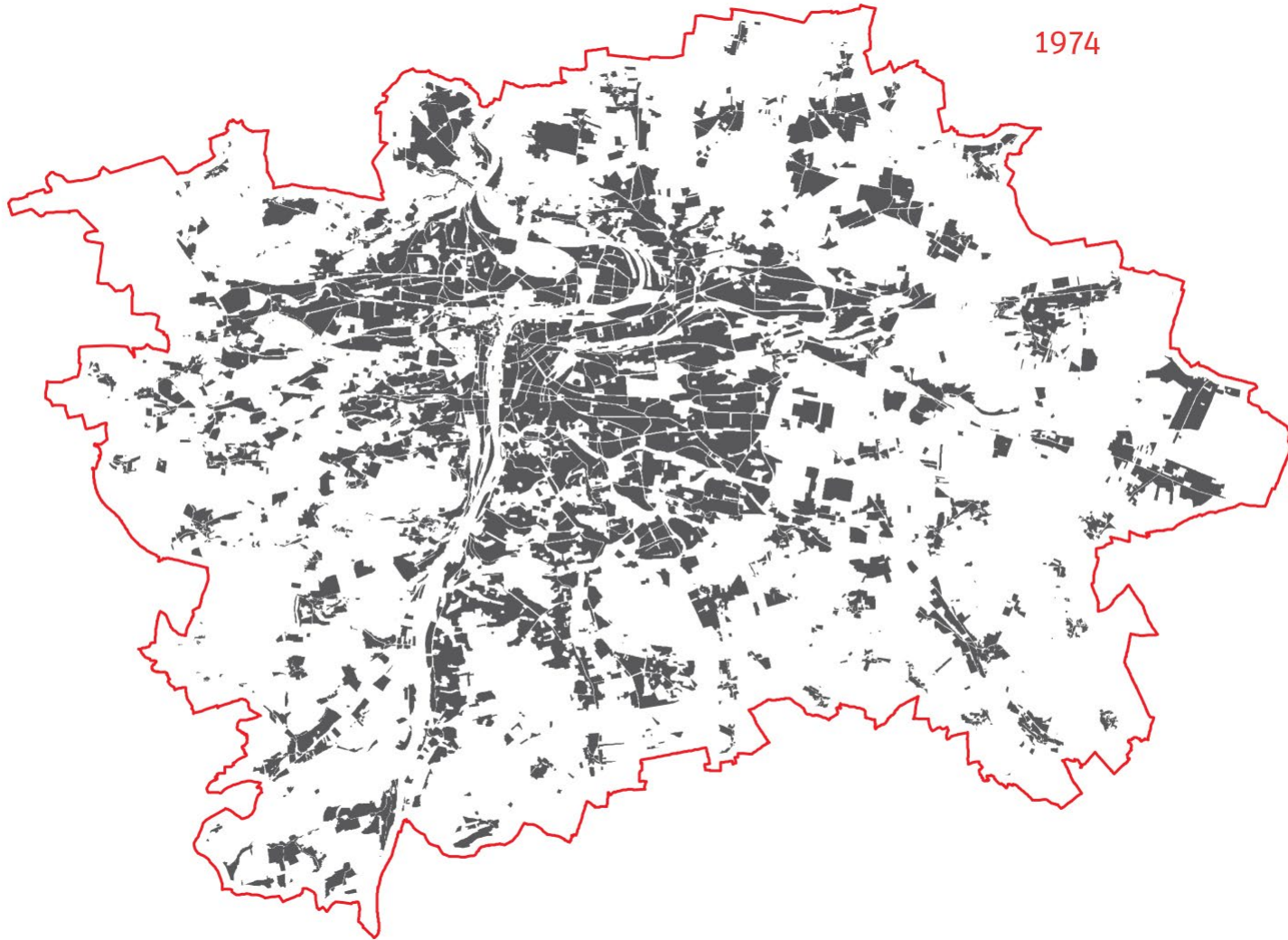
1960

1970

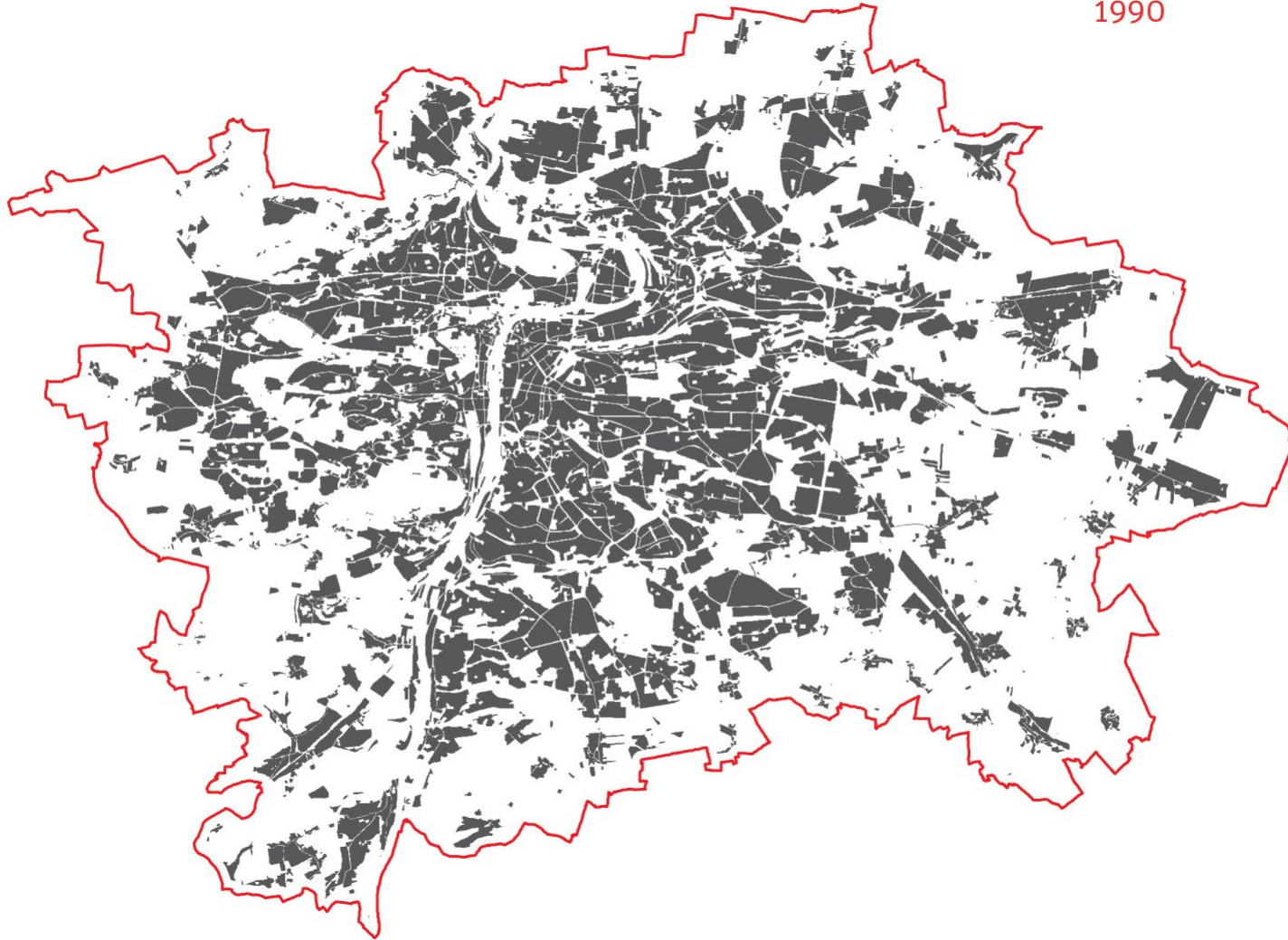
1974

1974

1990

1990

2010

2010

A decorative background on the left side of the slide features a green balloon at the top, a blue balloon in the middle, and a purple balloon at the bottom. Yellow streamers and small yellow triangles are scattered around the balloons.

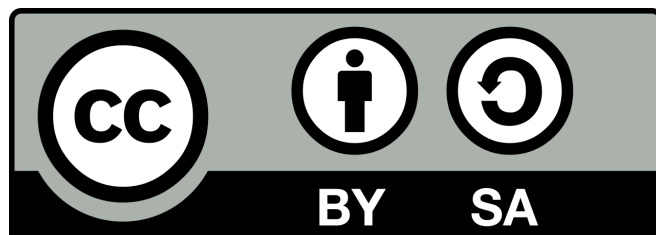
Zdroje

- MACHÁČEK, J.: Udržitelný rozvoj lidských sídel. In: Zdroje a prostředí, Karlova Universita, Praha 2002, s. 189 – 243; ISBN 80-238-8378-X
- MACHÁČEK, J., Hodnocení vlivů na prostředí ve městech, IFEC, Praha, 2002, 144 s.; ISBN 80-86412-14-8

Informace o licenci

Toto dílo je licencováno pod licenci
**Creative Commons Uved'te původ-Zachovejte licenci 4.0
Mezinárodní (CC BY-SA 4.0)**

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Touto licenci se není třeba řídit ohledně částí materiálu, které jsou volným dílem, popř. v případech, které lze klasifikovat jako výjimku či omezení práva autorského.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY